

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

**ASISTENTI PEDAGOGA NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE PRO
SLUCHOVĚ POSTIŽENÉ**

Bakalářská práce

Alena Opravilová

Vedoucí práce: Mgr. BcA. Pavel Kučera, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím ocitovaných literárních pramenů a dalších informací a zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. BcA. Pavlu Kučerovi, PhD. za jeho odborné metodické vedení práce, za všechny věčné připomínky, veškeré rady, podporu, ochotu spolupracovat, čas a celkovou pomoc při zpracování této bakalářské práce.

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Surdopedie jako vědní obor	8
1.1 Terminologické vymezení sluchu	8
1.2 Klasifikace sluchového postižení.....	9
1.3 Diagnostika a příčiny vad sluchu.....	10
1.4 Kategorie osob se sluchovým postižením.....	12
2 Komunikace osob se sluchovým postižením	14
2.1 Komunikační systémy osob se sluchovým postižením.....	14
2.2.1 Mluvená řeč.....	15
2.2.2 Čtení a psaní.....	15
2.2.3 Odezírání.....	16
2.2.4 Znakový jazyk.....	17
2.2.5 Znakovaná čeština.....	18
2.2.6 Prstová abeceda.....	18
2.2 Specifika komunikace nedoslýchavých, neslyšících, ohluchlých a uživatel kochleárního implantátu.....	19
2.3 Kompenzační pomůcky pro osoby se sluchovým postižením.....	20
3 Asistent pedagoga	22
3.1 Legislativní vymezení profese asistenta pedagoga.....	23
3.2 Zařazení asistenta pedagoga do vzdělávacího procesu.....	24
3.3 Vznik pozice asistenta pedagoga.....	25
3.4 Odborná kvalifikace asistenta pedagoga.....	26
3.5 Náplň práce asistenta pedagoga.....	28
3.6 Spolupráce asistenta pedagoga s pedagogem.....	30
3.7 Vedení a podpora asistenta pedagoga.....	31
3.8 Rozdíl mezi osobním a pedagogickým asistentem.....	32

PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 Spolupráce slyšících a neslyšících pedagogických pracovníků	35
4.1 Charakteristika výzkumného prostředí a výzkumného souboru.....	36
4.2 Interpretace výzkumného šetření – formou dotazníků.....	38
4.3 Interpretace výzkumného šetření – rozhovorem.....	50
Závěr	59
Seznam použité literatury.....	61
Seznam legislativy.....	64
Elektronické zdroje.....	64
Seznam tabulek.....	65
Seznam příloh.....	66
Anotace	

ÚVOD

V této bakalářské práci se zaměřuji na postavení či funkci asistentů pedagoga na základní škole pro sluchově postižené a dle současné legislativy vymezuji pozici asistentů pedagoga, kteří pracují s osobami se sluchovým postižením. Sama pracuji jako asistentka pedagoga, takže výsledky bakalářské práce poté následně porovnávám. Značnou pozornost zde ale věnuji vzájemným vztahům, které panují v konkrétní škole pro sluchově postižené, kde se již v této době, tedy ve 21. století můžeme s asistencí setkat a kde na základě toho provádím svůj výzkum. Osobně se totiž domnívám, že v dnešní společnosti je vzájemný respekt mezi jednotlivými lidmi na pracovišti důležitý.

Bakalářská práce je rozdělena na tři kapitoly teoretické části, jež se následně rozdělují do několika podkapitol. Tato práce zahrnuje všechna témata vymezující druh surdopedie. Postupně se zde také zaměřuji na vědní obor týkající se terminologie sluchu, dále zde popisuji klasifikace diagnostiky sluchu, příčiny ztráty sluchu a na konci kapitoly uvádím kategorie osob se sluchovým postižením. Ve druhé kapitole popisuji tematiku komunikace osob se sluchovým postižením a v podkapitolách vymezuji několik druhů komunikačních systémů, které lidé se sluchovým postižením v určitých situacích používají při komunikaci s pracovníky a se žáky se sluchovým postižením. Kromě těchto způsobů komunikace zde také zmiňuji, kde se s těmito osobami nejčastěji setkáváme a jaké tyto jedinci používají kompenzační pomůcky. Ve třetí kapitole se již zabývám samotnými asistenty pedagoga, přičemž neopomím vysvětlit rozdíl mezi osobním asistentem a asistentem pedagoga. Dále zde uvádím působení asistentů pedagoga, kde se soustředím zejména na jejich funkci ve vzdělávacím procesu. Do popředí mého zájmu se v této oblasti dostává jejich vzájemná spolupráce s pedagogy ve škole. Veškerá moje pozornost tedy směřuje ke způsobům spolupráce slyšících a sluchově postižených a k možnostem jejího fungování.

Poslední čtvrtá kapitola obsahuje praktickou část s přílohami výsledků mého vlastního výzkumu, který byl proveden formou dotazníků a rozhovorů s asistenty pedagoga a učiteli, jejichž prostřednictvím zjišťuji výhody a také odhaluji nevýhody či nedostatky vzájemné spolupráce asistentů pedagogů a samotných vyučujících.

Cílem této bakalářské práce bude přitom zjistit a porovnat zlepšení, k nimž v oblasti práce asistenta pedagoga došlo. Výzkum se tedy primárně zaměřuje na shromažďování informací o aktuálním počtu asistentů pedagoga na speciální škole pro sluchově postižené včetně jejich

reálného postavení, legislativní základny a vymezení typické náplně práce. Podstatou tohoto výzkumu z mého osobního hlediska bude zjistit, jakým způsobem spolupráce mezi asistenty pedagoga a samotnými učiteli v průběhu každodenní výuky probíhá v praxi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Surdopedie jako vědní obor

Surdopedie představuje speciálně pedagogicko-vědeckou disciplínu, která se věnuje výchově, vzdělávání a rozvoji jedinců se sluchovým postižením. Dalším takovým terminologicko-vědním oborem je speciální pedagogika nazývaná též multidisciplinárním oborem, jelikož se opírá o obory, jako jsou pedagogika, biologie, medicína, psychologie, sociologie a filozofie. Odborné pojmy jako surdopedie, pedagogika sluchově postižených a surdopedagogika známe z odborné literatury. Ke speciálním pedagogickým disciplínám dříve patřila i logopedie. Poté i lidé se sluchovým postižením se mezi intaktními lidmi začali postupně akceptovat jako kulturní a jazyková minorita. Můžeme zde zaznamenat i obor, kterým je speciální pedagogika nazývaná též jako multidisciplinární rozvoj specifických komunikačních technik. (Souralová, 2005)

Občané se sluchovým postižením dokážou od narození velmi dobře využívat jiné schopnosti než sluchový vjem. Sluchový handicap v jejich životě představuje typickou komunikační bariéru, která omezuje jejich schopnost porozumění. Také má negativní vliv na vývoj jejich myšlení, další omezení je znatelné v oblasti orientačních schopností, navazování sociálních vztahů a psychickou zátěž v rámci tohoto postižení člověk pocítuje v důsledku neustálého ticha, které jej obklopuje. (Slowík, 2016)

Lidé se sluchovým postižením se označují velkým počátečním písmenem „N“ (Neslyšící), jelikož tuto kulturní minoritu spojuje komunita Neslyšících. Tito lidé komunikují na základě specifického komunikačního systému, jímž je znakový jazyk. (Langer, 2014)

1.1 Terminologické vymezení sluchu

„(z latinského surdus - hluchý a řeckého paideia - výchova) představuje speciálně pedagogickou disciplínu, která se zabývá výchovou, vzděláváním a rozvojem jedinců se sluchovým postižením“ (Horáková, 2012, s. 9).

Disciplíny jako sociologie a lingvistika se ve spojitosti se sluchovými vadami spolu s technickými obory zaměřují na sluchadla a kochleární implantáty. Existují základní kategorie osob, jež na základě sluchové vady patří ke skupině neslyšících, nedoslýchavých či ohluchlých osob.

Každá kategorie přitom představuje jiná specifika. Vyznačuje se konkrétní strukturou a je omezena i dalšími faktory. Určitý typ sluchového postižení se vymezuje na základě kvality a kvantity života člověka, s níž je spojená následná péče o tuto osobu, u které s určitým věkem dochází k mentálnímu či dalšímu přidruženému postižení (Horáková, 2012).

1.2 Klasifikace sluchového postižení

V odborné literatuře jsou sluchové poruchy klasifikovány na základě:

- typu vady sluchu – převodní, percepční, smíšené
- míry ztráty sluchu – nedoslýchaví, neslyšící, ohluchlí
- místa vzniku – vrozené a získané postižení,
- etiologie – orgánové a funkční postižení (Slowík, 2016)

Podle míry ztráty sluchu jsou různé hodnoty a jednotlivé stupně v oblasti řečových frekvencí zaznamenány v decibelech:

- *normální stav sluchu 0 dB–20 dB*
- *lehká nedoslýchavost 20 dB–40 dB*
- *středně těžká nedoslýchavost 40 dB–60 dB*
- *těžká nedoslýchavost 60 dB–80 dB*
- *velmi těžká nedoslýchavost 80 dB–90 dB*
- *hluchota komunikační (praktická) 90 dB*
- *a dalekosáhlejší hluchota úplná (totální) bez audiometrické odpovědi (Lejska, 2003, s. 36)*

V praxi míru ztráty sluchu označujeme termíny, jež se používají pro nedoslýchavost (lehká, střední, těžká), další zbytky sluchu a hluchotu.

Klasifikace sluchové vady dle místa jejího vzniku je následující:

- převodní: jsou vady, které jsou poruchou kvantity slyšení
- percepční: jsou typické poruchou kvality a kvantity slyšení ve funkci vláskových buněk ve vnitřním uchu a nervové části sluchové dráhy
- smíšené: jsou obě vady vnitřního ucha a nervové sluchové dráhy, které kombinují příčiny způsobující poruchu převodní a percepční
- centrální: tvoří komplikované vady či defekty podkorových a korových systémů sluchových drah, které mohou způsobit vrozené vývojové poruchy zevního ucha (zvukovodu a boltce), a to bývá příčinou středně těžké nebo těžké vady sluchu (Souralová, 2005)

Z hlediska doby, kdy ke ztrátě sluchu došlo, sluchové vady dělíme na prelingvální a postlingvální.

Prelingvální (Langer, 2014) sluchová porucha je porucha vrozená nebo jinak získaná předtím, než si postižená osoba plně osvojila řeč a jazyk, což komplikuje léčbu vady, protože dítě není schopné přijímat mluvenou a zvukovou komunikaci z okolí. U dětí k poškození funkce sluchu dochází před a po ukončení jejich základního vývoje jazyka a řeči, tedy mezi 4. -7. rokem života. V průměru to ale bývá 6. rok věku dítěte, kdy dochází k omezení spontánního osvojování si mluveného jazyka a řeči.

U postlingválního sluchového postižení (Slowík, 2016) dochází k náhlé nebo postupné ztrátě sluchu až po dokončení vývoje řeči. Postihuje seniory i mladé dospělé, kteří o svůj sluch přišli v důsledku nemoci či nějakého traumatu.

1.3 Diagnostika a příčiny vad sluchu

Diagnostika se uskutečňuje za pomoci vyšetření sluchu. Sluchovou vadu je nutné zjistit nejpozději do 6. měsíce života dítěte, než dojde k závažnému narušení jeho vývoje. (Mukšnáblová, 2014)

Z lékařského hlediska se sluchovým postižením zabývá audiologie, patřící k oborům medicíny. (Souralová, 2005)

Včasná diagnostika sluchu je nejdůležitější u novorozenců a dětí raného věku. I senioři by měli zajít k lékaři, aby zamezili postupnému zhoršování sluchu, které stojí za problémy v komunikaci a je příčinou nedorozumění. Pokud to neudělají a ke zhoršování jejich sluchu dojde, raději se rozhovoru s druhými lidmi vyhýbají. Na problémy s dorozuměním bohužel narážejí i při telefonickém hovoru či poslechu televize. (Skákalová, 2011)

Specializované vyšetření sluchu se v rámci medicíny provádí na ORL, kde se orientační sluch vyšetřuje prostřednictvím hlasité řeči, ladičky či šepotu. K dalšímu vyšetření sluchu se využívá audiometrie. Jedná se o přesnější metodu, během níž se využívají přístroje. U vyšetření, které probíhá za využití hlasité řeči nebo šepotu, se užívají běžná slova. U osoby se sluchovým postižením se tedy zjistí špatná slyšitelnost slova s hlubokými tóny, za což je zodpovědná vada vnějšího nebo středního ucha. V tomto případě se jedná o převodní vadu. Špatná slyšitelnost vysokých tónů se naopak připisuje vadě vnitřního ucha nebo nervového centra. Tato vada je vadou percepční. (Slowík, 2016)

Diagnostická vyšetření sluchu z hlediska jeho objektivitu provádějí odborníci na foniatrii a otorinolaryngologii (ORL). Lidé s postižením sluchu také nejvíce docházejí na otoakusickou emisi (OAE). Dalším vyšetřením je akustické evokované potenciální vyšetření mozkového kmene (BERA, CERA) nebo také tympanometrie, jež se orientuje na potenciál zvuků (SSEP). Vyšetření se provádí ve spánku. Mezi subjektivní metody patří tónová audiometrie zkoumající práh tónů a verbální audiometrie. Tyto metody se vzájemně propojují. (Pipektová et al. 2010)

- „*ERA – oblast kochley,*
- *BERA – oblasti sluchového nervu a mozkového kmene,*
- *CERA – oblasti podkorových center a mozkové kůry.*
- *SSEP – oblast mozkového kmene“.* (Skákalová, 2011, s. 22)

Objektivní metody vyšetření sluchu jsou komplexem nepodmíněných reflexů. V současné době nám mohou orientačně odhalit sluchové vady u novorozenců. Další vyšetření otoakustických emisí (OAE) probíhá cca 2-3 dny po narození, kde se vyšetřují mechanismy sluchových analyzátorů. Tímto vyšetřením ověříme vibrační zvuky v hlemýždi opatrně umístěné ve zvukovodu. Při vyšetření ERA registrujeme akustiku evokovaných potenciálů. Postupujeme přitom z vlasové buňky rozruchu po dráze do kůry mozkové a s pomocí počítače zesílujeme signály a společně provádíme vyšetření ECOG, BERA, CERA, SSEP. Existuje další vyšetření a tím je tympanometrie. Ta se zaměřuje na funkci středního ucha a soustředí se na

středoušní impedanci, kde se zapojují blanky bubínku, sluchové kůstky a dva malé kůstky. (Souralová, 2005)

Subjektivní metodou vyšetření sluchu je verbální audiometrie, prostřednictvím které za pomoci rozpoznávaných slov zaznamenávaných v procentech zjišťujeme intenzitu zvuku ve vztahu k odhalení prahu srozumitelnosti řeči. Dále existuje tónová audiometrie, jež využívá křivky v audiogramu, které uvádějí frekvenci slyšení prahu tónů a také intenzitu pro kostní a vzdušné vedení, u níž se využívá speciálních neprahových testů. Tato metoda se u malých dětí neprovádí, neboť obtížně spolupracují, a proto toto vyšetření u nich není možné považovat za plně validní. Děti tato metoda navíc samozřejmě unavuje. Pociťují při ní ospalost, pomočují se, jsou hladové či nemocné. Z tohoto důvodu tato metoda patří k objektivním vyšetřením. (Muknšnáblova, 2014)

1.4 Kategorie osob se sluchovým postižením

Osoby s nedoslýchavostí jsou lidé s vrozenou nebo získanou částečnou ztrátou sluchu. Jedná se o minimální ztráty sluchu až střední nedoslýchavost. Ta je naopak omezením sluchového akustického vjemu. (Souralová, 2003)

Sluchovou poruchu lze kompenzovat technickými pomůckami, takže osoby s touto poruchou sluchu díky nim s lidmi v okolí běžně komunikují orální řečí. (Langer 2013)

Poškození sluchu se od zdravého sluchu liší sníženou ostrotí nebo změnou kvality sluchového vjemu. Druhy nedoslýchavosti jsou převodní, percepční a smíšené. (Hložek, 2012)

Nedoslýchavé osoby své postižení ve společnosti vnímají v mezilidské komunikaci. Nedoslýchavost nemusí postihovat pouze lidi ve vyšším věku. Může se také objevit u dětí a mladých lidí. Během života můžeme narazit na různé faktory, které mají negativní dopad na náš sluch a celkově na naše zdraví. Tím může být velký hluk dopravy ve městech a obcích i poslech hlasité hudby. Každý den se pohybujeme v hlučném prostoru. Zmíněné faktory mohou vést ke zhoršení sluchu a to bez ohledu na věk člověka. (Valvoda, 2007; www.audionika.cz).

„Vrozená nebo získaná částečná ztráta sluchu, bývá příčinou opožděného či omezeného vývoje mluvené řeči.“ (Potměšil, 2003, s. 21)

Osoby s lehkou nedoslýchavostí jsou schopné s pomocí sluchadla slyšet mluvenou řeč ve vzdálenosti více než tři metrů. Srozumitelnou řečí lze mluvit i s vadami v artikulaci, tedy zejména ve výslovnosti sykavek. Osoby se střední nedoslýchavostí dokážou hlasitou řeč

sluchem zachytit přibližně do tří metrů. Použití sluchadel je při běžné komunikaci velmi výhodné. Občas se stane, že komunikace i se sluchadly vázne, ale většinou je řeč s nimi srozumitelná, přestože je výslovnost člověka narušená. Ve vzdálenosti menší než tři metry. Řeč těchto osob je sice srozumitelná, ale jejich komunikace je kvůli značnému deficitu sluchu narušená. (Pulda, 1992)

Nedoslyšaví lidé ztrátu sluchu kompenzují pomocí sluchadel, které nosí již od dětství. Jejich řeč je rozvinutá, takže se mohou vzdělávat v běžných základních školách, neboť komunikují mluvenou řečí. Existují ale i takové děti, které mnoho času tráví v komunitě neslyšících, takže zde používají znakový jazyk. (Procházková, Vysuček, 2007).

Osoby se zbytky sluchu jsou lidé postižení prelingvální hluchotou, tedy zcela neslyšící. Vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí č. 207/1995 Sb. spolu se Světovou zdravotnickou organizací WHO (World Health Organization), pojem „neslyšící“ definují jako neschopnost slyšet zvuk ani v případě jeho nadměrném zesílení. (Hrubý, 1999)

„Neslyšící, u nichž je slyšení poškozeno v takovém rozsahu, že ani s největším zesílením nemohou vnímat zvuky mluvené řeči“ (Souralová, 2005, s. 10).

S neslyšícími se můžeme setkat v kulturní a jazykové menšině, kde mluví vlastním jazykem (znakový jazyk). Tyto neslyšící osoby označujeme velkým počátečním písmenem „N“. (Procházková, Vysuček 2007)

Ve své publikaci Redlich (2008) zmiňuje, že specifickou skupinou jsou slyšící děti, které se narodily neslyšícím rodičům CODA (Children Of Deaf Adults). Slyšící děti neslyšících rodičů vyrůstají ve dvou světech - světě neslyšících a světě slyšících. Mnoho slyšících dětí tedy komunikuje v bilingvním jazyce. To znamená, že s neslyšícími rodiči a dalšími neslyšícími lidmi znakují ve znakovém jazyce a mimo domov mluví běžně v jazyce českém. Téměř všechny CODA osoby se v dospělosti stávají profesionálními tlumočníky. (Redlich, 2008)

Ohluchlí (osoby ohluchlé) definujeme jako jedince, u nichž je znatelná nadměrná ztráta sluchu s velmi narušenou výslovností. Tito lidé čelí komunikační bariéře. Většina z nich odezírá ze rtů nebo komunikuje znakovým jazykem. (Hrubý, J. 1998)

U jedince s vrozenou nebo získanou vadou sluchu či se zbytky sluchu narážíme na pojem retardace ve vývoji mluvené řeči nebo také spojením absencí s využitím zbytků sluchu k tvorbě mluvené řeči. (Potměšil 2003)

2 Komunikace osob se sluchovým postižením

Lidé se sluchovým postižením ve svém životě při komunikaci využívají komunikační systémy. Ty jsou zárukou a specifikací úspěšné komunikace s jednotlivými skupinami osob. (Krahulcová, 2002)

Základem úspěšné komunikace osob se sluchovým postižením se slyšícími jedinci je klidná atmosféra a především trpělivost. Musíme si uvědomit, že pro neslyšící je komunikace náročná a rychle vyčerpávající. Tyto osoby s druhým člověkem nevydrží komunikovat příliš dlouho. Komunikujícího vnímají pouze na základě očního kontaktu, a navíc komunikovat pro ně cizím českým jazykem je obtížné. U nedoslýchavých občanů je to jiné. Ti při komunikaci sluch a zrak využívají běžně. Nejlepším řešením je si na začátku hovoru zvolit takový způsob komunikace, který vyhovuje oběma stranám (srozumitelné odezírání, pomalá mluva, písemná forma komunikace v případě nedorozumění), tedy snažit se najít vhodný způsob, jak se společně domluvit co nejlépe. (Krahulcová, 2002)

Jedinci se sluchovým postižením se ve společnosti dorozumívají dvěma základními komunikačními systémy – audioorálním a vizuálně-motorickým. Oba systémy se používají ve vzdělávání i ve výchově, přičemž v rodinách a ve školách se užívají nejvíce. Partnerské soužití sluchově postižených zcela závisí na komunikaci, bilingválním přístupu a orální koncepci. (Souralová, 2005)

2.1 Komunikační systémy osob se sluchovým postižením

„Níže uvedený výčet komunikačních systémů vychází z jejich dělení dle zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob“ (Skákalová, 2011, s. 49).

Podle formy existence se komunikační systémy osob se sluchovým postižením dělí na orální komunikační systémy a vizuálně-motorické komunikační systémy.

Orálními komunikačními systémy jsou:

- mluvená řeč,
- čtení a psaní,
- odezírání.

Vizuálně-motorickými komunikačními systémy jsou:

- prstová abeceda,
- umělý znakový systém,
- znakový jazyk. (Langer, Kučera, 2012)

2.2.1 Mluvená řeč

Komunikačnímu orálnímu způsobu se jedinci se sluchovým postižením učí proto, aby si tuto formu komunikace osvojili. V současné době lze navíc rozvoj kvalitního softwarového systému a osvojování si mluveného jazyka zaznamenat. (Krahulcová, 2014)

Předmětem intenzivní péče logopeda je cvičení a srozumitelné mluvení. S její pomocí může osoba se sluchovým postižením ve společnosti slyšících bez problémů mluvit nahlas a navazovat sociální vztahy. (Souralová, Langer in Renotierová, 2006)

V majoritní společnosti lze v rámci úspěšné socializace navazovat interpersonální komunikaci i mluvenou řeč. U nedoslýchavých jedinců se ovšem obě vyvíjejí později. Při ztrátě sluchu je jejich vývoj narušený a u těžkého postižení bývají často omezené. V orální komunikaci u malých dětí se sluchovým postižením proto do jisté míry spatřujeme rozdíl. Osoby se sluchovým postižením se ve společnosti se slyšícími setkávají neustále. Primárním komunikačním prostředkem je tedy mluvená řeč, proto je nutné, aby se naučili využívat určitou komunikační formu, ať ve zvukové či psané podobě. (Langer, 2014)

2.2.2 Čtení a psaní

Ve společnosti mnoho lidí je řeč u osob se sluchovým postižením druhým nejširším způsobem komunikace. Neslyšící při čtení (recepti) a psaní (produkcí) pro plnohodnotnou komunikaci nepoužívají písemnou podobu jazyka jako slyšící. Jejich funkční gramotnost je nedostatečná a omezená a má velmi nevyužitou formu komunikačního jazyka. (Langer, 2014)

Osoby se sluchovým postižením v České republice považují český jazyk za cizí, a tudíž používají svůj mateřský, který přijímají za vlastní. V menšině tedy komunikují znakovým jazykem. Ten v psané podobě neexistuje. Pro vyjádření jeho psané podoby nejvíce využívají ruce. Čeština je u nás tedy jazykem většiny. (Macurová, 2018)

Děti se sluchovým postižením se učí číst a psát jiným způsobem než jejich slyšící vrstevníci. Děti se sluchovým postižením zpravidla zachytí výuku jazyka kolem tří let (Souralová, 2002).

Čtení a psaní v češtině je pro neslyšící obtížné, neboť jejich mateřským jazykem je český znakový jazyk. Český jazyk se ale přesto musejí naučit. Na tužku a papír se nelze spoléhat donekonečna. Problém je ten, že někteří neslyšící občas české frazémy nerozpoznávají snadno. (Procházková, Vysuček, 2007)

2.2.3 Odezírání

Neslyšící se častokrát snaží odezírat ze rtů osoby, s níž právě komunikují, ale to není příliš jednoduché. Je několik fonémů, pro které existuje stejný kiném. Kinémů je sice pouze dvanáct (pět samohlásek a sedm souhlásek), problém ale spočívá v tom, že u některých hlásek nelze kiném odezřít (např. „h“ a „ch“), proto nejsou fonémy zjevné. Odezírání může být velmi únavné. (Krahulcová, 2002)

Tempo řeči je možné odezírat, melodii nikoliv, zejména ve spojitosti s artikulací běžně užívaných slov, a to ještě opomíjíme slova v cizích jazycích. Nezáměrně učení neslyšících je omezené, jejich slovní zásoba je tudíž menší. Nejdůležitějšími podmínkami pro jejich snadné odezíráni jsou tedy dobrá viditelnost mluvícího (na světle) stejná výška komunikujících (pro snadnější odezíráni) a vzdálenost od mluvícího maximálně do čtyř metrů. Odezírání je pro neslyšící lidi poměrně dosti náročné. U dospělého člověka schopnost se na odezíráni soustředit klesá cca po 15 až 20 minutách. (Slowík, 2016)

V mnohých případech odezírat nelze. Týká se to mužů s dlouhými vousy či knírkem a také lidí se žvýkačkou, cigaretou či potravou v ústech. Další překážkou v odezíráni je pohybování hlavou. (Krahulcová, 2002)

Mluvící osoba by proto neměla zvyšovat hlas, měla by být ohleduplná a snažit se mluvit zřetelněji oddělovat slabiky a mluvit rytmicky, srozumitelně a přirozeně. Na začátku konverzace je dobré dotyčnému téma rozhovoru sdělit. Pokud dotyčný během konverzace něčemu nepochopí, měl by na to neslyšícího včas upozornit a poprosit jej o zopakování. Odezírání při rozhovoru je vhodné ve dvou, nikoliv více lidech, neboť je velmi obtížné udržovat oční kontakt se všemi přítomnými najednou a věnovat jim náležitou pozornost. (Mukšnáblová, 2014)

2.2.4 Znakový jazyk

„Je to přirozený jazyk a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu“ (Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob 423/2008 Sb.).

Slovo znakového jazyka je vizuální motoricko-komunikační prostředek verbální komunikace, jež je součástí přirozeného, národního znakového jazyka. (Langer, 2008)

Osoby se sluchovým postižením vnímají zrakem a hovoří prostřednictvím vizuálně-pohybových prostředků. Přirozeně se vyjadřují pohybem hlavy a horními končetinami, mimikou a částí trupu. (Pešoutová, 2005)

Neslyšící společně se znakovým jazykem disponují vlastní gramatikou, a zejména vlastním slovníkem, přestože nezávisle žijí v prostředí, kde se používá jazyk mluvený. (Macurová, 2008)

Českým znakovým jazykem nebo znakovou češtinou znakuji zcela přirozeně, neboť je jim vlastní. V roce 1998 Poslanecká sněmovna dne 21. května schválila zákon o znakové řeči č. 155/1998 Sb. Poté v roce 2008 byl podán návrh na novelu tohoto zákona a následně byl schválen zákon č. 384/2008 Sb., Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. I samotný znakový jazyk byl přijat za základní a plnohodnotný dorozumivací prostředek neslyšících na základě zákona č. 155/1998 Sb. Znakový jazyk má vlastní gramatiku s vizuálně-pohybovými prostředky, jež se znakuji rukama, využívá se při něm i mimika, doplňují její pozice hlavy a horní část těla. Ve znakovém jazyce zachycujeme tři rozdíly mezi gestem a znakem, tedy KDE, ČÍM a JAK. (KDE) míníme umístění rukou v prostoru, (ČÍM) jiná část trupu nebo ruka určující znak a (JAK) vyjádříme určitým pohybem rukou. (Mukšnáblová, 2014)

Znakový jazyk dělíme na dvě skupiny. Manuální a nemanuální. Manuální skupina používá znaky, jež prezentují MÍSTO, TVAR RUKY, ORIENTAČNÍ RUKU a POHYB ZNAKUJÍCÍ RUKY nebo RUKOU. A nemanuální skupina využívá mimiku, gestikulaci a další nonverbální prostředky. (Souralová, 2005)

Český znakový jazyk je přirozeným jazykem neslyšících. Tito lidé mají vlastní kulturu a také je jim k dispozici kultura Neslyšících, kde se osoby se sluchovým postižením setkávají. Z tohoto důvodu jsou považováni za jazykovou a kulturní menšinu. Osoby se sluchovým postižením se ve společnosti nesetkávají pouze s dalšími neslyšícími lidmi, ale také s osobami

s jiným typem handicapu, jejichž jazyk je jiný tím, že se liší od jazyka majoritní společnosti. (Novotná, 2008)

„Vědecké rozborů znakového jazyka, které se v posledních dvaceti letech prováděly především ve Spojených státech a ve Skandinávii a teprve v posledních několika letech konečně i u nás, však jasně prokázaly, že znakový jazyk je plnohodnotným jazykem, kterým lze vyjádřit všechno a možná snad ještě více než jazyky mluvenými“ (Hrubý 1999, s. 56).

2.2.5 Znakovaná čeština

Slovo znakovaná čeština může znamenat totéž co znakový český jazyk. Má zcela stejný význam. Řadíme ji do skupiny manuálně kódovaných jazyků. Není to přirozený jazyk, nýbrž umělý. Artikulované věty se znakují stejně podle celých gramatických a syntaktických pravidel českého jazyka. Proto je vnímán jako vypůjčený znak od přirozeného českého znakového jazyka. Jedná se o dva na sobě nezávislé jazykové systémy, jež kombinují slovní zásobu a gramatiku. Slyšící lidé se znakovanou češtinu naučí snáze než český znakový jazyk, neboť je pro ně složitý. Je možné si jej osvojit jeho neustálým užíváním a to pouze ve společnosti neslyšících lidí. (Langer, 2014)

Definice znakované češtiny zní následovně: *„Ani znakovaná čeština samozřejmě není jazykem, ale umělým systémem, pomůckou, kterou vymysleli slyšící, aby se snáze domluvili s neslyšícími“* (Hrubý, 1999, s. 72).

2.2.6 Prstová abeceda

Prstová abeceda má tentýž význam jako daktylní abeceda. Ukazuje se spolu s orální a psanou formou řeči, při níž se užívají různé polohy a postavení rukou k vyjádření jednotlivých písmen či celé abecedy. U jednoruké prstové abecedy, kterou se učí děti se sluchovým postižením, je podpůrnou metodou analyticko-syntentické metody, která procvičuje dovednosti a pomáhá si postupně zapamatovat hlásky, celá slova a také gramatiku českého jazyka. Dospělý člověk se sluchovým postižením naopak používá dvourukou prstovou abecedu a používá ji při různých situacích kdekoliv jinde. S její pomocí se se slyšícími dorozumívá dobře a v případě špatného porozumění přejde na dvourukou prstovou abecedu, kterou slyšící umějí. (Souralová, 2005)

Prstová abeceda je výhodnější a rychlejší než písmo, neboť nahradí papír a tužku a také se tím šetří čas pedagogů ve školách. (Krahulcová, 2003)

Prstová abeceda se ve školách pro sluchově postižené používá jako běžné daktylování. V současné době komunikace s pomocí prstové abecedy existuje i ve znakovém jazyce. U nás v České republice by tlumočníci měli ovládat oba druhy daktylní abecedy, jednorukou i dvourukou, jelikož neslyšícímu klientovi může při komunikaci vyhovovat jedna z nich. (Hudáková, 2008)

2.2 Specifika komunikace nedoslýchavých, neslyšících, ohluchlých a uživatel kochleárního implantátu

U nedoslýchavých je škála definující ztráty sluchu velmi různorodá. Může se jednat o lehkou až středně těžkou ztrátu sluchu. V průběhu vzdělávání nemívají tito lidé žádné velké problémy. Mohou se vzdělávat v českém jazyce, přičemž umějí používat i znakový jazyk. Dobře se orientují ve společnosti slyšících, bez problému komunikují mluveným jazykem a sluch kompenzují prostřednictvím sluchadel a odezíráním. (Skákalová, 2011)

Neslyšící při komunikaci používají primárně vizuálně-motorické prostředky a znakový jazyk je pro ně nejpřirozenější. Jakmile se narodí, tak mluvit nedokážou, proto navštěvují školy ve speciálních zařízeních. Ve speciálních školách se učí i český jazyk a z tohoto důvodu jsou jejich kompetence v komunikaci nižší. S porozuměním mají problémy na úrovni čtenářské i psané. Preferují tedy zejména znakový jazyk. Komunikace je ale možná prostřednictvím psané formy anebo odezíráním. Úspěch mají vždy i tlumočnické služby. (Langer, Kučera, 2012)

Jazyková specifika se u neslyšících objevují v kulturní menšině a majoritní společnosti. Pedagogové se žákům se sluchovým postižením věnují z hlediska výchovy a v rámci vzdělávání pracují na rozvíjení jejich osobnosti, a tím se tito jedinci dostávají do společnosti slyšících lidí. Nejprve se učí orálnímu nebo znakovému jazyku, a následně poté přecházejí na jazyk majoritní společnosti, tedy na simultánní, totální a bilingvální komunikaci. (Langer, Kučera, 2012)

Jakmile u ohluchlých osob po vývoji řeči dojde ke ztrátě sluchu, dorozumívají se mluveným jazykem. Znakový jazyk neovládají. V průběhu jejich života se mluvený jazyk může zhoršovat, kdežto řeč je stále srozumitelná. Kvalitu mluvené řeči i zpětnou vazbu prostřednictvím sluchu postrádají. I informace ze svého okolí obtížně vnímají. Jsou to především oni, kteří mají psychické problémy, jelikož si dobře uvědomují, o co se ztrátou sluchu přišli a jakou cenu má zvuk. Během čtení jsou schopni vnímat pouze gramatickou

podobu psaných textů. Tyto problémy se proto řeší převodem mluvené řeči na písemné záznamy. (Hrubý, 1997; Procházková, Vysuček, 2007; Tarcsiová, 2007)

Stupnice ztráty sluchu u uživatelů kochleárního implantátu je různá. Záleží na jejich osobnostních vlastnostech. Někdo s kochleárním implantátem řeči (ne)rozumí ani za pomoci odezírání a jiný telefonuje nebo poslouchá hudbu. Někdo zase naopak komunikuje orálně, aniž by odezíral, bez problému. Ti druzí potřebují podpůrnou komunikaci na odezírání a jsou tací, kteří ve znakovém jazyce znakují i s někým, kdo není v komunitě neslyšících. Každý implantát je různý. Jeden je pomalý, sluchové vnímání nerozvíjí či nabízí malou slovní zásobu. (Skákalová 2011)

2.3 Dělení kompenzačních pomůcek pro osoby se sluchovým postižením

V běžné situaci osoby se sluchovým postižením používají rychlý a vylepšený vývoj techniky a bohatých informačních a komunikačních systémů. Dříve než se začali vyrábět nové mobilní telefony, používali nedoslýchaví indukční smyčku a neslyšící fax. Nyní používají SMS zprávy, FACE TIME (přímý videohovor), počítač atd. Dále se tyto technologie využívají k orientační komunikaci pomocí sluchadel a kochleárních implantátů. Získávání informací přes internetové spojení je možné u osobního počítače, v budovách, kde se v každodenních situacích setkáváme se světelným signalizačním zvonkem, vibračním budíkem určeným ke vstávání a signalizačním telefonním zvonkem. (Skákalová, 2011)

Další pomůcky, které osoby se sluchovým postižením často během dne používají je televizní technika, kde si dávají skryté titulky (teletext), ať už je to na počítači, internetu, v mobilních telefonech či multimediálních programech. V prostorách školy děti se sluchovým postižením pro vnímání mluvené řeči nebo sledování televize používají bezdrátovou indukční smyčku. Dle uvedené vyhlášky o finančních příspěvcích na základě zákona č. 182/1991 Sb. o sociálním zabezpečení jsou lidem se zdravotním postižením poskytovány jednorázové sociální příspěvky. (Horáková, 2012)

Osoby se sluchovým postižením nosí různá sluchadla různého typu. Mohou to být krabičková, boltcová, závěsná, brýlová, zvukovodová, kanálová. Signál u nich funguje různě, tudíž se rozlišují dle způsobu fungování. Jsou tedy buď digitální, nebo analogová (klasická). Aby sluchově postižený věděl, jaká sluchadla jsou pro něj nejvhodnější, podrobuje se vyšetření odborného lékaře, foniatra i audiologa, kteří jeho sluch na základě tónové adiometrie řádně

vyšetří. Vyhovující nastavení sluchadla se vždy odvíjí od kvalitní diagnostiky. Odborník audiologického pracovníka zkouší různé modifikace nastavení. (Langer, 2014)

Kochleární implantát osobám s těžkým sluchovým postižením, ohluchlým nebo dětem ve věku cca šesti let, jež se narodily s oboustranným těžkým prelingválním postižením sluchu poskytne představu nitroušní elektronickou smyslovou náhradou. Ze sluchových vláken produkuje vzruchy, které jsou posléze ve sluchových centrech vnímány jako sluchové vjemy. (Horáková, 2012)

3 Asistent pedagoga

Je pedagogický pracovník i zaměstnanec školy, který pracuje ve třídě a začleňuje žáka či žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do kolektivu. Kromě asistenta pedagoga existuje i osobní asistent, ale ten se od asistenta pedagoga liší. Asistent pedagoga by ve třídě neměl být k dispozici pouze jednomu žákovi, ale měl by společně s pedagogem pomáhat zajišťovat výuku a také po společné domluvě věnovat pozornost dle potřeby i ostatním žákům ve třídě. (Uzlová 2010)

Na druhé straně je zřejmé, že je přítomen „právě a pouze“ ve třídách, v nichž je žák se speciálními vzdělávacími potřebami – žák, u něhož si jeho přítomnost vyžádalo školské poradenské zařízení. Pracuje a pomáhá žákovi se zdravotním postižením a dle situace ve třídách je nápomocný i jednotlivým pedagogům. Více či méně pracuje v sociálních jednotkách klimatu. Asistent pedagoga s integrovaným dítětem pracuje tak, že s ním často sedí mimo kolektiv. Kromě toho pracuje i ve speciálních zařízeních, jež jsou pro žáky se zdravotním postižením k dispozici přímo ve školách. Spolupracuje se samotnými pedagogy a pomáhá se vzděláváním žáků. S ohledem na tuto situaci nemůžeme o úspěšné integraci hovořit ani zdaleka. (Potměšil, 2012)

Pojem asistent pedagoga je ve školách novou profesí. Asistent pedagoga je prospěšným pomocníkem pedagoga nejen ve škole, ale i v oblasti mimoškolní výchovy, k níž dochází během vzdělávacího procesu žáků. V tomto ohledu se podílí na integraci žáka ohroženého sociálním nebo kulturním znevýhodněním v důsledku podprůměrného vzdělávání a mimořádném nadání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Podpůrné opatření, které dětem, žákům nebo studentům se speciálními vzdělávacími potřebami zajišťuje, poté vede ke zlepšení jejich kvality života a vzdělávání, a tím se jim nabízí možnost většího uplatnění na trhu práce. (Teplá, 2016)

Dle nařízení resortu MŠMT jsou k dispozici tři typy asistentů pedagoga orientující se s podporou asistence na vzdělávání dětí se sluchovým postižením se speciálními vzdělávacími potřebami.

„Asistent pedagoga je určený pro:

- 1 žáky se sociálním znevýhodněním,*
- 2 žáky se zdravotním postižením nebo znevýhodněním,*
- 3 žáky mimořádně nadané (přestože podle vyhlášky č. 73/2005 Sb. má nárok na asistenci i žák mimořádně nadaný, na našich školách se s tímto typem asistence setkáváme jen*

zřídka). Pravděpodobně tomu nasvědčuje i fakt, že pro vzdělávání nadaných žáků je dostačující IVP a nebo se tito žáci vzdělávají ve vyšších formách vzdělávacího systému“ (Zákon o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných č. 73/2005 Sb.).

3.1 Legislativní vymezení profese asistenta pedagoga

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání upravuje postavení asistenta pedagoga a to ve vyhlášce o podpoře vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 16). Dle konkrétní situace dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je nutné vyjádření od školského poradenského zařízení. Později, na základě předpisů může ředitel mateřské školy, základní školy, základní školy speciální, střední školy a vyšší odborné školy se souhlasem krajského úřadu ve třídě nebo skupině, kde probíhá vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, uvést do funkce asistenta pedagoga. (Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání č. 561/2004 Sb.)

Zákon č. 73/2005 Sb. ve vyhlášce o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (§ 7) stanovuje činnosti asistenta pedagoga. Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem a zaměstnancem školy. Žádost se souhlasem o uvedení asistenta pedagoga do funkce musí obsahovat název a sídlo právnické osoby, která může provozovat činnost školy, celkový počet žáků a tříd, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dále také vzdělání asistenta pedagoga, očekávanou výši platu nebo mzdy, odůvodnění potřeby uvedení asistenta pedagoga do funkce, instituce, v níž ředitel školy jeho funkci konkrétně požaduje a také náplň práce asistenta. (Zákon o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných č. 73/2005 Sb.)

Přesné požadavky na odbornou kvalifikaci asistenta pedagoga jsou stanoveny v Zákoně č. 563/2004 Sb., § 20 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. Asistent pedagoga tedy musí mít:

- základní vzdělání a absolvování akreditovaného vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného zařízením dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků
- střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu v oboru zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů; střední vzdělání s

- výučním listem získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání a studiem pedagogiky;
- vyšší odborné vzdělání získané studiem v akreditovaném vzdělávacím programu vyšší odborné školy v oboru zaměřeném na přípravu pedagogických asistentů nebo sociální pedagogiku;
 - vysokoškolské vzdělání získané studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd. (Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů č. 563/2004 Sb.)

3.2 Zařazení asistenta pedagoga do vzdělávacího procesu

Jeho činnost je zaměřena na žáky se sluchovým postižením. Práce pedagoga stojí na základních principech vycházejících z potřeb žáka a vykonává se na základě doporučení školského speciálního zařízení, popřípadě i dalšího speciálně pedagogického centra pro sluchově postižené. Cílem jeho práce je zajistit základní potřeby. Velmi důležitá je jeho spolupráce se samotnými pedagogy ve výuce, kteří jsou jeho mentory. Asistent by tudíž neměl být pasivní a vždy by měl od učitele vyžadovat pokyny. Úspěšné vzdělávání žáka závisí na způsobu komunikace, který si on sám zvolí. V opačném případě se může stát, že se zvolí nevyhovující způsob komunikace. V souvislosti s tím se během vzdělávání může vyskytnout problém, když se zjistí, že žákovi s těžkým sluchovým postižením nejvíce vyhovuje komunikace v mateřském znakovém jazyce. (Nováková, Barvíková, 2015)

Asistent pedagoga by měl mít k žákům pozitivní přístup, odbornou kvalifikaci a také přehled o možných poruchách žáků. Dále by měl být trpělivý, komunikativní, empatický, optimistický a naopak by neměl být stydlivý, uzavřený, neměl by mít vůči žákům předsudky a řešit závažné problémy. Dále by kromě dobrého vztahu k žákům, měl být trestně bezúhonný, fyzicky zdatný, psychicky odolný a v dobrém zdravotním stavu. (Teplá, 2016)

O činnostech asistenta pedagoga se jedná na základě nařízení vlády vyplývajícího ze zákona č. 341/2017 Sb. (Zákon o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, ve znění jeho pozdějších novelizací)

Práce asistenta pedagoga se dle nařízení vlády ČR a zákona č. 222/2010 Sb. v rámci jeho profese zařazuje do 4., 5., 6., 7., 8. a 9. platové třídy. (Zákon o katalogu prací ve veřejných službách a správě č. 222/2010 Sb.)

Z charakteristiky činností asistenta pedagoga neustále vyplývá, že asistent pedagoga je pedagogický pracovník, který speciálně pedagogické činnosti vykonává ve školách speciálních, kde se vzdělávají děti s těžkým zdravotním postižením a také na běžných školách, kde se věnuje integrovaným dětem s těžkým zdravotním postižením. Důležité je, aby ve třídě bylo dobré klima a aby spolupráce s učitelem (pedagogem) fungovala. Jejich práce spočívá v přímé pedagogické činnosti v časovém rozsahu 20-40 hodin týdně. Náplní této práce je s pomocí pedagoga připravit pomůcky i další záležitosti týkající se vzdělávání. Asistent pedagoga by měl umět číst, psát, počítat, rozpoznat metody výuky, a hlavně by na základě RVP neměl zapomenout vytvořit následný ŠVP. (Potměšil, 2012)

Výši úvazků všech zaměstnanců školy, a asistenta pedagoga nevyjímaje, určuje ředitel školy dle dané platové třídy, která se odvíjí od jejich odborné kvalifikace a ještě i jiných obtížných činností, jež vykonávají. Povinností asistenta pedagoga je předložit řediteli veškeré dokumenty vztahující se k jeho pozici, dosaženému vzdělání, dále pak lékařské potvrzení, které prokáže jeho zdravotní způsobilost a také výpis z rejstříku trestů. Až teprve poté s ním ředitel může na místě uzavřít pracovní smlouvu, která se zpočátku většinou dělá na dobu určitou. (Kendíková, 2016)

3.3 Vznik pozice asistenta pedagoga

Asistent pedagoga ve škole se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, jimž pomáhal se vzděláváním, pracoval do roku 1997 pouze s jedním pedagogem. Až na základě vyhlášky č. 127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách se oběma v rámci jedné třídy speciálních škol, naskytla příležitost pracovat i s jinými pracovníky. (Potměšil, 2012)

Žáků se zdravotním postižením ve školách postupně přibývalo, tudíž se po roce 1990 vyžádala přítomnost asistentů ve vzdělávání. V celé České republice byly tedy mimo resort školství hrazeny převážně náklady z činnosti asistentů (alternativně uváděni jako osobní asistenti, třídní asistenti či asistenti učitele). (Morávková, Vejrochová, 2015)

Od zemí EU byl na zkoušku v rámci potřeby speciálně pedagogické praxe přidělen třetí pedagogický pracovník a stanovil se i způsob vzdělávacího procesu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, proto se jejich vzdělávání podporovalo. (Teplá, Šmejkalová, 2007)

Na podporu zaměstnanosti bylo na úradech práce evidováno téměř 50 % případů, kdy byli asistenti hrazeni ze státních finančních prostředků (veřejně prospěšná práce a společensky

účelné pracovní místo). Resort Ministerstva práce a sociálních věcí nakonec tento způsob podpory (zejména společensky účelné pracovní místo a veřejně prospěšná práce) přestal uznávat, protože hrazení nákladů neodpovídalo podmínkám uvedených programů vyplývajících z podpory nezaměstnanosti, a tak zůstaly desítky a pravděpodobně spíše stovky dětí s postižením bez finančních prostředků. (Potměšil, 2012)

O asistentech by se tehdy dalo říci, že mívali velmi často civilní vojenskou službu a určité výkony práce související s jejich pozicí zaznamenával resort školství (např. Vychovatel). (Morávková, Vejrochová a kol., 2015)

Asistenti vynakládali velké úsilí na to, aby na těžce obsaditelná místa zajistili pro děti se zdravotním postižením pomocníky. (Švancar, 2004)

3.4 Odborná kvalifikace asistenta pedagoga

Asistenti pedagoga musejí oplývat určitými kvalifikačními předpoklady. Musejí mít vystudovanou střední nebo vysokou školu s pedagogickým zaměřením a absolvovat určité kvalifikační kurzy určené pro asistenty pedagoga. Pokud asistenti pedagoga chtějí svoji práci vykonávat kvalitně, měli by si rozšiřovat své vzdělání, například v podobě kurzů, workshopů, konferencí, přednášek a tematicky zaměřených seminářů, které se mohou konat v budově školy. Největší výhodou je to, že zaměstnanci již nemusejí po pracovní době získávat informace pouze skrze přednášky nebo semináře probíhající mimo školu a účastnit se jich osobně. V současné době je možné tyto informace získat prostřednictvím online webinářů či kurzů, které lze absolvovat buď z místa pracoviště, nebo přímo z domova, čímž se následně ušetří čas. (Kendíková, 2016).

V případě získání odborné kvalifikace asistenta pedagoga je to ale jiné. Ta má ze zákona jasně stanovená pravidla či požadavky týkající se jeho osobnostního či mravního charakteru. Jeho optimistické vlastnosti jsou v této profesi vítány nejvíce, proto je na tuto pozici vybraný člověk, který je dobře motivačně naladěný, má pro tyto žáky velké pochopení (to především) a udržuje s nimi velmi dobrý vztah. (Teplá, 2016)

Požadavky nezbytné pro získání odborné kvalifikace asistenta pedagoga, jež jsou zakotvené v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (ve znění zákona č. 198/2012) znějí následovně:

§ 20 Asistent pedagoga

Asistent pedagoga, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě anebo ve škole, na základě odborné kvalifikace zajišťuje vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami formou individuální integrace

a) „vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd,

b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v jiném akreditovaném studijním programu než podle písmene a) a

1 vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku,

2 studiem pedagogiky, nebo

3 absolvováním vzdělávacího programu pro asistenty pedagoga uskutečňovaného vysokou školou nebo zařízením pro další vzdělávání pedagogických pracovníků

c) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením,

d) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením jiného akreditovaného vzdělávacího programu než podle písmene c) a

1 vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku,

2 studiem pedagogiky, nebo

3 studiem pro asistenty pedagoga,

e) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením vzdělávacího programu středního vzdělávání v oboru vzdělání s pedagogickým zaměřením, nebo

f) středním vzděláním s maturitní zkouškou získaným ukončením jiného vzdělávacího programu středního vzdělávání než podle písmene e) a

1 vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na pedagogiku,

2 studiem pedagogiky, nebo

3 studiem pro asistenty pedagoga.“ (Zákon asistenta pedagoga, online)

(Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů č. 563/2004 Sb.)

Přímé a nepřímé pedagogické činnosti vyplývají z Nařízení vlády č. 75/2005 Sb. o stanovení rozsahu přímé vyučovací, výchovné, speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků (ve znění novelizace Nařízením vlády č. 195/2019 Sb.), čímž přesně asistenta pedagoga pracujícího v běžné nebo speciální škole

odlišuje. Asistent pedagoga by měl svoji práci vykonávat na plný úvazek v rozsahu 40 hodin týdně. Jeho povinností tedy je, aby přímou práci ve speciální škole či speciální třídě vykonával v rozsahu 36 hodin a tu nepřímou v rozsahu 4 hodin. (Zákon asistent pedagoga, online)

3.5 Náplň práce asistenta pedagoga

Náplň práce je definována ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. (o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných), v plném znění. Důležité dokumenty obsahují hodnocení dítěte, což asistentovi poskytuje podporu. Asistent pedagoga odpovídající hodnocení daného žáka píše alespoň jednou za pololetí, aby měli učitelé, rodiče a také pracovníci v poradenských zařízeních o žákovi přehled, který je klíčovým zdrojem informací. Individuální vzdělávací plán je důležitým dokumentem, který je náležitě přezkoumán a doplněn. Tato činnost přesně vymezuje definici uvádějící kompetence asistentů pedagoga i dalších pedagogických pracovníků. Asistent pedagoga spolupracuje zejména se školským poradenským zařízením. Proto je se žáky v kontaktu častěji než se samotnými pedagogy. (Kendíková, 2017)

Před nástupem do školy se asistent pedagoga setká s ředitelem, který ho po dohodě s třídním učitelem a školským poradenským zařízením seznámí s jeho náplní práce a přílohou pracovní smlouvy určené k podpisu. Asistent pedagoga od ředitele obdrží individuální vzdělávací plán žáka, náležitě se s ním obeznámí, aby s ním v budoucnu dokázal pracovat, a nakonec se seznámí i s celým pedagogickým sborem školy, včetně potřebné spolupráce ve třídě. Metodické vedení třídního učitele nebo učitele odborného předmětu je pro asistenta pedagoga, jenž svoji práci vykonává na základě metodického plánu, tou hlavní náplní jeho činnosti. (Uzlová, 2010)

Žák, který nastoupí do základní školy, je na vzdělávání všestranně připravený. Některé děti školní docházku odkládají o rok později, takže při následném nástupu do školy by již měli být schopné se vzdělávat. U dětí se sluchovým postižením tomu tak ale není. Po odkladu školní docházky se u nich naopak zjišťuje, že na vzdělávání se ještě nejsou dostatečně rozvinuté, za což může jejich omezený přístup k informacím přicházející ze strany okolí. Užívání jazyka majoritní společnosti a následné porozumění mu, začlenění dítě do třídního kolektivu, ono začne respektovat nové dospělé lidi kolem sebe a přizpůsobí se režimu školy. Od dětí z prvních tříd se jedinci se sluchovým postižením neustále učí rozlišovat zvuky okolí. K tomu dochází zejména při používání kompenzačních pomůcek, s jejichž pomocí zaznamenávají zvuky nové, odlišné. Ty se k nim dostávají skrze nové informace, které slyší. (Nováková, Barvíková, 2015)

Níže uvádíme přehled přímé a nepřímé pedagogické práce asistenta pedagoga. Přímá pedagogická činnost je založená výhradně na pomoci, jako je:

- pomoc při výchovné a vzdělávací činnosti a to především při komunikaci se žáky se školským vzdělávacím programem v rámci vyučovacích hodin;
- pomoc dětem/žákům při dodržování základních norem chování ve školním prostředí;
- pomoc dětem/žákům s adaptací na školní prostředí;
- kontrola plnění úkolů dítěte/žáka;
- opakování pokynů řečených učitelem;
- pomoc žákům při výuce a o přestávkách s přípravou na výuku;
- nutná pomoc při vzdělávacích akcích pořádaných školou na místě, kde škola se zápisem do školského rejstříku učiní skutečností školské služby nebo vzdělávání
- zajišťování dozoru nad žáky zejména během vyučování, školních přestávek a také při odchodu žáků ze školy;
- nutná pomoc žákům při sebeobsluze během vyučování, zejména dětem pobývajících v MŠ.

Nepřímá pedagogická činnost spočívá v:

- společné přípravě asistenta pedagoga a samotného pedagoga na výuku;
- zhodnocení žáka a určité stanovení hodnoty výuky;
- konzultaci s učiteli v daném dni o uskutečnění vzdělávací činnosti ;
- konkrétní přípravě pomůcek na didaktické nebo podpůrné vzdělávání s ohledem na aktuální téma výuky, také ve výrobě pomůcek;
- konzultaci s vyučujícím po vyučování;
- seznámení se se vzdělávacími potřebami žáka skrze pedagogické pracovníky;
- přípravě výzdoby učebny a dalších prostor dle pokynů učitelů;
- povinné a pravidelné osobní účasti v pedagogické radě a také na pracovních poradách školy, včetně třídních schůzek. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2017, online)

3.6 Spolupráce asistenta pedagoga s pedagogem

Asistent pedagoga společně s vyučujícím dle rozvrhu a jeho pokynů připravují učební látku na další den. Asistent pedagoga sedí během vyučování vedle žáka, v případě potřeby

učitele se mu věnuje individuálně nebo také dle domluvy s pedagogem pomáhá ostatním dětem ve třídě.

Některé děti se sluchovým postižením občas výkladu nové učební látky a jejího obsahu od učitele neporozumí. Asistent pedagoga jim proto pomocí srozumitelného a plynulého znakového jazyka přizpůsobí slovní zásobu samotného výkladu a tuto danou učební látku jim vysvětlí. S tímto případem se setkáváme zejména u těžších předmětů, u nichž asistent pedagoga žákům upravuje rozsah výkladu tak, aby si učební látku náležitě osvojili. Problém nastává, když žáci píšou písemnou práci. V tomto případě učitel vyžaduje, aby jeho asistent ze třídy odešel. V této situaci tedy bohužel dochází k tomu, že asistent pedagoga s dětmi se sluchovým postižením otázky v písemné práci nezkonzultuje. Potíž nastává i tehdy, když žák neměl prostor k tomu si učivo zopakovat, jelikož o zkoušce, jež má po delší době ověřit jeho znalosti, nevěděl. Celkový problém spočívá v tom, že se tito žáci ve škole učí obtížné předměty obsahující slova, s nimiž se ještě dosud neměli možnost setkat. (Potměšil, 2012)

Asistent pedagoga s učitelem spolupracuje zcela bez problémů. V mateřských, na základních a středních školách se ale vzájemná spolupráce od této liší.

V mateřské škole a také na prvním stupni základní školy asistent pedagoga spolupracuje s jedním pedagogem či občas i s více pedagogy.

V mateřské škole kromě hlavních pedagogů, zde také na dvě směny v jedné třídě pracují učitelé hry na hudební nástroje, cizích jazyků atd. S menším počtem dětí je lepší komunikace a spolupráce a všichni se tak během výchovně-vzdělávacího procesu mohou lépe poznat.

Na druhém stupni základní školy a nižším stupni víceletého gymnázia je pedagogů více a společně s asistentem pedagoga a třídním vyučujícím tvoří koordinující skupinu systému. V případě delšího vyučování během týdne již žák podporován není. Člověk je na základě toho na pozici asistenta pedagoga přijímán na částečný úvazek nebo také s omezenými finančními prostředky. Přijetím asistenta pedagoga se zde zajišťuje zejména podpora více žáků. (Horáčková, 2015)

Před vyučováním učitel stanovuje konkrétní cíle a výstupy vzdělávání, včetně dosažení nejvyššího cíle a asistent s ním sdílí své poznatky a zkušenosti, aby společně dosáhli svého vytyčeného záměru. Při vyučování pedagog svého asistenta dle potřeby cílevědomě a stručně seznámí s jejich společnou prací a jeho asistent v průběhu vyučování společně s ním koordinuje práci ve výuce. Po vyučování oba zhodnotí průběh celé výuky a vzdělávacího procesu u žáka se SVP. Za vzdělávání a výchovu všech žáků ve třídě odpovídá především pedagog. (Morávková Vejrochová, 2015)

Existují případy, kdy mezi pedagogem a jeho asistentem dochází k rozporu. Stává se to při špatné komunikaci, kdy si oba kolegové sdělují irelevantní informace týkající se jejich vzájemné spolupráce. V takové situaci je nutné to sdělit vedení školy a pokusit se tento problém vyřešit. (Horáčková, 2015)

Neslyšící asistenti pedagogů pracují na základní škole pro sluchově postižené. Zde se tedy velmi dbá na způsob komunikace vyhovující oběma stranám. Slyšící i neslyšící pedagogičtí pracovníci společně spolupracují na mnohých bilingválních programech a ve výuce tudíž fungují jako tým. Někteří asistenti pedagogů, kteří ovládají orální komunikaci, umějí odezírat a mají pedagogické vzdělání, mohou úspěšně pracovat i na běžné škole. Největší výhodou je, když neslyšící asistent pedagoga dokáže žákům se sluchovým postižením učební látku z některých předmětů na základě znakového jazyka srozumitelně vysvětlit. Přestože neslyšící asistent pedagoga preferuje pouze český znakový jazyk, tak i při tomto předpokladu vyhovujícího způsobu komunikace se mohou vyskytnout problémy. Tím máme na mysli například:

- „*obtíže při komunikaci s ostatními vyučujícími, kteří neovládají znakový jazyk,*
 - *během vyučovací hodiny nemusí správně reagovat na změny v tématech, případně dotazy či poznámky ostatních žáků,*
 - *pocit diskriminace spočívající v nedostatečné komunikaci ve znakovém jazyce“.*
- (Potměšil 2012, s. 59)

3.7 Vedení a podpora asistenta pedagoga

Mezi primární činnosti asistenta pedagoga patří podpora pedagogických pracovníků při vzdělávací a výchovné činnosti, s čímž souvisí také podpora při komunikaci se zákonnými zástupci žáků a s dalšími dětmi ze třídy. Ze strany asistenta pedagoga je dále důležitá pomoc se žákovi přizpůsobit školnímu prostředí, pomoci mu se připravit na výuku a jeho spolužákům se zdravotním postižením pomoci během výuky a pohybových aktivit pořádaných školou se sebeobsluhou. (Kendíková, 2016)

Školy asistenty pedagogů vítají. Mají stejná práva jako pedagogové či ostatní zaměstnanci školy. Mají právo na studijní volno, na příspěvky z fondu sociálních a kulturních potřeb a na dovolenou. Ve školách se i asistentům pedagoga mohou poskytovat příspěvky na vzdělávací akce. Mnohem častěji se ale stává, že asistenti pedagoga jsou považováni za zbytečné osoby a pedagogové jejich přítomnost ve výuce odmítají. Dochází k tomu povětšinou u učitelů

s dlouholetou praxí, kteří jsou zvyklí na to, že jsou ve třídě sami a nikdo jim u ničeho neasistuje a ani je nijak nenahrazuje. (Kendíková,2016)

Podpora asistenta pedagoga v rámci opatření spočívá v pomoci dětem znakovat během výuky znakovým jazykem. Jedná se o podporu ve vzdělávání ve smyslu jiných opatření, které žáci se sluchovým postižením velice dobře rozumí. Při jednání se sluchově postiženými lidmi a také pro snadné odezírání (pokud žák umí odezírat) se tím zachovají zásady správné komunikace a správného přístupu k těmto osobám. Další podpora asistenta pedagoga v rámci opatření spočívá ve výuce českého jazyka. Asistenta pedagoga se to týká pouze tehdy, když ovládá znakový jazyk. V tomto případě by měl být schopný předávat informace se správným obsahem. Asistent pedagoga užívá i další podoby vizuálně-motorického komunikačního systému. Například znakovanou češtinou dětem dokáže vysvětlit obsah českého textu, tak, aby mu dobře porozuměli. Také jim pomáhá převést určité sdělení uváděné ve znacích do psané podoby českého jazyka, protože žáci se sluchovým postižením mu nejsou schopni porozumět sami a vytvořit tak text gramaticky správně. Asistent pedagoga proto žáka v rámci podpůrných opatření podporuje, a to prostřednictvím metodiky výuky českého jazyka předložené učitelem. Žáci se sluchovým postižením považují český jazyk za cizí. Ve škole se tudíž musí použít jiné metody než při běžné výuce českého jazyka. Musíme respektovat přenos informací žáků a poskytnout jim je tak, aby jim rozuměli. (Nováková, Barvíková, 2015)

3.8 Rozdíl mezi osobním a pedagogickým asistentem

Osobní asistent je dle § 39 zákona č.108/2006 Sb. o poskytování služby osobní asistence zaměstnancem poskytovatele sociálních služeb. Pracuje jako fyzická osoba, služby poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí osob a při činnostech, které osoba potřebuje. O svého klienta pečuje dobrovolně nebo za domluvené finanční ohodnocení, které se hradí z příspěvků na péči.

Vedle něj existuje asistent pedagoga, který je dle § 2 zákona č. 563/2004 Sb. pedagogickým pracovníkem a zaměstnancem školy. Pracuje ve třídě, kde se věnuje jednomu či více žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Pro tyto dvě profese zároveň existují dvě definice. Osobní asistent poskytuje služby jedné příslušné osobě v domácnosti, ve volném čase či v různých zájmových kroužcích. Asistent pedagoga je oproti němu pedagogický pracovník, který je k dispozici dětem se zdravotním postižením i znevýhodněním a pomáhá jim při jejich vzdělávání se. (Potměšil, 2012)

Činnost osobního asistenta je legislativně zakotvena v zákoně č. 108/2006 v plném znění. Jeho náplň práce je uplatňována na osobě se zdravotním postižením a jeho kvalifikace není ničím omezena. Existující podmínky této práce jsou stanoveny individuálně konkrétním poskytovatelem sociální služby. (Zákon o sociálních službách 108/2006, online.)

V zákoně o sociálních službách (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., díl 3., §39) je osobní asistence vymezena jako „*terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.*“ Následná péče se poskytuje v domácím nebo sociálním prostředí bez časového omezení a při individuálních činnostech člověka. Osobní asistence nepatří pod resort Ministerstva školství, osobní asistent tudíž není pedagogickým pracovníkem a výkon jeho práce nelze platit z rozpočtu školy, jako je tomu u asistenta pedagoga. Ve škole je nicméně možné působit dle vyhlášky č. 73/2005 Sb., §8, odst. 7., v níž se uvádí, že „*Ve třídách, odděleních a studijních skupinách, ve kterých se vzdělává žák se zdravotním postižením, může se souhlasem ředitele školy a zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka působit osobní asistent, který není zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy*“ (Zákony pro lidi, online, Zákon o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných č.73/2005, §8, odst. 7.).

Asistent pedagoga na rozdíl od osobního asistenta pomáhá učiteli ve třídě, kdežto osobní asistent věnuje veškerou svoji pozornost dítěti, aby mohlo ve třídě fungovat, případně se zde pohybovat jako ostatní děti ve třídě a uspokojilo tak své základní potřeby a potřebu socializace. Ve školství se tyto profese vzájemně ovlivňují. V tomto ohledu nesmíme zapomínat ani na samotné rodiče dítěte. I oni potřebují pomoc a i jim asistent péči o dítě usnadňuje. Doprovází je do školy a zase zpět domů, takže jeho rodiče mohou dále chodit do práce. (Švancar, 2002)

Cílem osobního asistenta je dítě se zdravotním postižením začlenit co možná nejvíce do společnosti. Jeho úkolem je tedy mu pomáhat při každodenních činnostech běžného života, které z důvodu svého postižení není schopné zvládnout samo, a tudíž nutně potřebuje jeho pomoc. (Osobní asistence - příručka postupů a rad pro osobního asistenta, Hrdá, 2001)

Jak již bylo řečeno, tak činnost asistenta pedagoga a osobního asistenta spadají do podpůrné asistenční služby. Podpůrná asistenční služba asistenta pedagoga je poskytována na základě nařízení MŠMT a služby osobního asistenta jsou naopak poskytovány v rámci MPSV. Tyto služby, za jejichž kvalitu zodpovídá osobní asistent, se od podpůrných činností asistenta pedagoga liší ve dvou směrech. V případě asistenčních služeb se jedná o službu sociální, kde potřebnou péči zajišťuje sociální pracovník. To je ten první, základní rozdíl. Ten druhý

spatřujeme v samotných zaměstnavatelích a ve způsobu financování této služby. Zatímco asistent pedagoga je zaměstnancem školy a platí jej škola, respektive krajský úřad nebo zřizovatel školy, osobní asistent pracuje pro uživatele asistenční služby a je hrazený z příspěvku na péči či neziskovou organizací. O zmíněný příspěvek se ještě navíc žádá na místním úřadu práce. (Šance dětem, Horváthová I., [online], cit. 23. 3. 2015)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Spolupráce slyšících a neslyšících pedagogických pracovníků

Ve výzkumu, který jsme prováděli od konce srpna do konce září roku 2021 ve škole pro sluchově postižené v Praze v Holečkově ulici, se zabýváme, jak již napovídá název této kapitoly, spoluprací slyšících a neslyšících pedagogických pracovníků, kteří zde pracují.

Hlavním cílem tohoto výzkumného šetření bylo zjistit a zmapovat již popsané a shrnuté aktuální zkušenosti s asistencí u žáků se sluchovým postižením, dále reálné současné postavení a náplň práce asistentů pedagoga ve škole pro žáky se sluchovým postižením a způsob jejich spolupráce s pedagogy. Pro získání co nejvíce informací o způsobu jejich vzájemné spolupráce jsme se proto obrátili přímo na samotné neslyšící asistenty pedagoga a slyšící učitele.

Pro naplnění tohoto primárního cíle jsme si stanovili následující výzkumné otázky:

- Jak vypadá úspěšná spolupráce asistentů pedagoga s jednotlivými pedagogy ve třídách?
- Jaký je užitek/nedostatek spolupráce asistentů pedagoga s jednotlivými pedagogy?
- Jaké jsou výhody/nevýhody spolupráce asistentů pedagoga s učiteli?
- Jak asistenti pedagoga vnímají přístup vyučujících a jak naopak pedagogové vnímají přístup svých asistentů?

Metodologie výzkumného šetření

Tato bakalářská práce využívá kvantitativní a kvalitativní metody výzkumu, respektive techniku dotazníkového šetření a rozhovoru. Hlavním nástrojem výzkumu byl zvolen dotazník, který byl vytvořen samotným výzkumníkem. Dotazníkové šetření obsahovalo uzavřené otázky s výběrem jedné nebo více možných odpovědí a polootevřené otázky, na které mohli respondenti odpovídat buď výběrem jedné odpovědi z nabízených možností, anebo při výběru odpovědi „Jiné“ mohli uvést vlastní příklady či zkušenosti. Tento výzkum na základě rozhovoru probíhal s jednotlivými slyšícími a neslyšícími pracovníky individuálně. Ve škole asistenti pedagoga pracují pouze s neslyšícími či nedoslýchavými lidmi a spolupracují se slyšícími pedagogy, neboť oni jsou tou cílovou skupinou, na níž se tato jejich profese zaměřuje.

Výzkumný soubor, jenž se ke kvalitativnímu zkoumání využívá, lze charakterizovat jako záměrně zvolené respondenty, kteří nám poskytnou informace o zkoumaném jevu. (Hendl 2008) Tento výzkumný soubor si výzkumník zvolil bez ohledu na věk a pohlaví respondentů a dobu jeho trvání. Asistenti pedagogů společně s učiteli od výzkumníka obdrželi dotazníky, do určité doby je vyplnili, a následně se zúčastnili osobního rozhovoru s výzkumníkem. Dotazník byl vytvořený pro dvě skupiny respondentů, tedy asistenty pedagogů a samotné pedagogy.

4.1 Charakteristika výzkumného prostředí a výzkumného souboru

Charakteristika výzkumného prostředí

Vzhledem ke zvolenému tématu bylo výzkumné šetření provedeno na základní škole pro sluchově postižené v Praze na Holečkově ulici. Výzkum byl realizován v období od 23. 8. 2021 do 24. 9. 2021. Získávání dat probíhalo prostřednictvím dotazníku a osobního rozhovoru s respondenty. Výzkumné šetření bylo zahájeno nejprve s pomocí dotazníku a to v období od 23. 8. 2021 do 27. 8. 2021, a poté od 6. 9. do 20. 9. 2021 probíhal rozhovor. Toho se zúčastnili respondenti z řad pedagogických pracovníků, tedy asistenti pedagogů a samotní pedagogové, jenž byli v této vzdělávací instituci osloveni výzkumníkem osobně a individuálně.

Vyučování na zdejší základní škole pro sluchově postižené probíhá na základě bilingválního vzdělávacího systému, který zde začal fungovat od roku 1865. Bilingvální vzdělávání začal v té době propagovat tehdejší ředitel Václav Frost. První neslyšící zaměstnanec na pozici asistenta pedagoga nastoupil až v roce 1990. Dříve (od roku 1866) zde neslyšící pedagogové pracovali jako učitelé jednotlivých předmětů výchovy a odborných předmětů.

Péče o sluchově postižené děti má v našich zemích dlouholetou tradici. První systematické vzdělávání funguje ve spojitosti s Pražským ústavem pro hluchoněmé, který jako jedna z prvních škol na světě s tímto zaměřením založil 7. prosince 1786 zednickou lóži. Tato škola v současné době nese název Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené. Tato škola byla otevřená v roce 1902. Již dříve v roce 1898 začal tamní ředitel uvažovat o stavbě nové budovy ústavu. Ta byla nakonec na zakoupeném pozemku povolena

předsedou stavební komise Dr. Emilem Ottem a Faustův dům byl prodán veřejné nemocnici. Projekt této nové budovy školy vypracoval architekt František Stork. Škola se začala stavět na jaře roku 1901 a slavnostní svěcení základního kamene se konalo 16. června 1901. Na jejím prvním a druhém stupni se v současné době vzdělává celkem 35 žáků

a pracuje 6 pedagogů (6 tříd) a 4 asistenti pedagoga. Ve škole se ke každému žákovi přistupuje individuálně a vyučování zde funguje pod vedením plně kvalifikovaných speciálních pedagogů. Vzdělávání žáků zde probíhá na základě školního vzdělávacího programu určeného pro základní vzdělávání, jehož průřezovým tématem je Cesta k porozumění. Školní docházka žáků, jež se vzdělávají na základě ŠVP určeného pro žáky se sluchovým postižením, trvá deset let. Smyslem vzdělávání žáků je pro ně vytvořit komunikační systém a připravit je tak do života. Komplexní péči v oblasti výchovy a vzdělávání zajišťují zkušení speciální pedagogové společně se svými neslyšícími asistenty.

Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum probíhal mezi všemi asistenty pedagoga a zároveň pouze mezi těmi učiteli, kteří s asistenty pedagoga pracují. Jeden asistent se dvěma stálými učiteli pracuje každý den. Ve druhé skupině ve třídě naopak asistenti působí každý den celé týdny. V první polovině dne jsou k dispozici jednomu pedagogovi a v té druhé jsou nápomocni druhému vyučujícímu.

Pracovníci s výzkumníkem žádný problém neměli. S dotazníky jej přijali hladce. Po jejich vyplnění se následně přešlo k rozhovoru s každým z nich. Vše probíhalo ve chvíli jejich pracovního volna, přičemž rozhovoru se účastnil každý jednotlivě. Samotný rozhovor probíhal orální formou komunikace a i ve znakovém jazyce. Někteří pedagogové si komunikaci ve znakovém jazyce společně s orální řečí zvolili sami a vše tedy probíhalo bez problému. Asistenti pedagoga zde pracují celkem se čtyřmi až šesti pedagogy denně. Celý tento výzkum trval tři týdny, během nichž získal výzkumník cenné informace.

Za tři týdny bylo vyplněno celkem 12 dotazníků. Čtyři vyplnili asistenti pedagoga a zbývajících šest vyplnili pedagogové, kteří s nimi spolupracují. Dotazníků je od respondentů bohužel méně, neboť na prvním stupni této základní školy se žáky se sluchovým postižením ve dvou třídách pracují asistenti na jeden úvazek a ve třech třídách na druhém stupni rovněž tak. Na prvním a druhém stupni se v současné době nacházejí tři třídy pro sluchově postižené žáky. Na tom prvním asistent pedagoga pracuje na 1,5 úvazku a na tom druhém na jeden úvazek. Asistenti pedagoga jsou zde tedy nyní zaměstnaní na 2, 5 úvazku.

Konkrétní vyučovací hodiny v jednotlivých třídách, v nichž by měl asistent pedagoga pobývat, nejsou stanovené, vše záleží na potřebách žáků a učitelů. Asistent pedagoga má při celém úvazku 40 hodin práce, to znamená, že se žáky pracuje celkem 36 hodin.

Pracovní doba každého asistenta je stanovená na půl úvazku v jedné třídě s jedním učitelem a na tentýž úvazek zase naopak v jiné třídě s jiným vyučujícím. Téměř v každé třídě jsou žáci rozdělení na mladší a starší ročníky. V jedné třídě se tedy například vzdělávají žáci prvního a druhého ročníku, neboť dětí se sluchovým postižením je méně, respektive jedno až tři. Proto jsou s vyšším ročníkem žáků spojeni dohromady. V jednom ročníku se vzdělávají minimálně čtyři děti.

Nyní ale přejděme k samotným výsledkům výzkumu a vyhodnocení dat, jež byly ve školním roce 2021/2022 získány. U zveřejněných závěrečných výsledků, vyplývajících z informací od jednotlivých respondentů z řad pedagogů a jejich asistentů, byla zachována anonymita a následné informace uvedené v dotaznících jsou vyhodnoceny verbálně.

Informace od jednotlivých respondentů byly pro výzkum v bakalářské práci výzkumníkovi poskytnuty bez problému, neboť všichni jeho účastníci se do tohoto výzkumu ochotně zapojili a vyhodnocení dotazníků tak proběhlo hladce.

4.2 Interpretace výzkumného šetření – formou dotazníku

V dotaznících pedagogové a jejich asistenti odpovídali celkem na 17 stejných otázek. Otázky číslo 18, 19 a 20 byly pro asistenty pedagogů a samotné pedagogy odlišné.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 1:

V otázce číslo jedna jsme se zaměřili na pohlaví respondentů. Z následujících odpovědi vyplynulo, že čtyři asistenti pedagoga jsou pohlaví ženského a všech šest učitelů rovněž tak. Nikdo z nich tedy mužského pohlaví není. Žádný asistent pedagoga ani samotný pedagog s osobou jiného pohlaví nespolupracuje.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 2:

Tato otázka zjišťovala věk asistentů pedagoga a učitelů:

Věk	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
21 – 30 let	0	0
31 – 40 let	1	1
41 – 50 let	3	1
51 a více	0	4

tab. 1: Věk asistentů pedagoga a učitelů

Nejvíce zastoupená skupina asistentů pedagoga je ve věku 41 – 50 let a učitelé zde jsou ve věku nad 51 let.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 3:

Tato otázka zjišťovala nejvyšší dosažené vzdělání asistentů pedagoga a učitelů:

Dosažené vzdělání	Celkový počet asistentů pedagoga	Celkový počet učitelů
základní	0	0
středoškolské zakončené závěrečnou zkouškou s výučním listem	0	0
středoškolské zakončené maturitní zkouškou s maturitním vysvědčením	2	0
vysokoškolské	2	6

tab. 2: Dosažené vzdělání

Každý asistent pedagoga vystudoval střední školu, ale polovina z nich má i vysokoškolské vzdělání. Všichni zdejší učitelé (šest) mají rovněž vysokoškolské vzdělání. Ředitel této školy zde asistenty pedagoga přijímá pouze na základě dosaženého minimálně středoškolského vzdělání zaměřeného na pedagogiku zakončeného maturitní zkouškou. Zatímco učitelé jsou zde přijati minimálně na základě vysokoškolského vzdělání.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 4:

V této otázce se zjišťoval stav sluchu asistentů pedagoga i učitelů:

Stav sluchu	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
slyšící	0	6
neslyšící	3	0
nedoslýchavý	1	0
ohluchlý	0	0

tab. 3: Stav sluchu

Na prvním a druhém stupni této základní školy se čtyřmi slyšícími učiteli spolupracují tři neslyšící asistentky pedagoga a se dvěma učiteli spolupracuje jedna nedoslýchavá asistentka.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 5:

Otázka číslo 5 byla otázkou otevřenou, s jejíž pomocí výzkumník zjišťoval, jak dlouho ve škole asistenti pedagoga a učitelé pracují. Každý z nich zde uvedl přesný počet let.

Asistenti pedagoga uváděli **12, 20, 21 a 22** let, přičemž před nástupem na pozici asistenta pedagoga všichni vystudovali střední pedagogickou školu a o volném pracovním místě s pozicí asistenta pedagoga v této škole pro sluchově postižené, věděli.

Všichni učitelé na tuto otázku naopak odpovídali, že zde pracují **14, 15, 32, 36, 37 a 40** let.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 6:

Otázkou číslo 6 výzkumník zjišťoval, zda asistenti pedagoga ovládají znakový jazyk:

Znakování	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
ano, pouze český znakový jazyk	3	0
ano, pouze znakovaná čeština	0	5
ano, oboje, znakový jazyk i znakovaná čeština	1	1
ne	0	0

Tab. 4: Znakování

Skutečnost s ovládním znakového jazyka asistentů pedagoga a pedagogů je zaznamenána v tabulce výše. Tři asistenti pedagoga jsou neslyšící, takže český znakový jazyk ovládají. Jeden asistent je nedoslýchavý a ovládá oba dva způsoby komunikace, český znakový jazyk i znakovanou češtinu. Téměř všichni pedagogové komunikují zejména prostřednictvím znakované češtiny, přestože jsou slyšící. Jeden z nich patří do skupiny CODA potomků, což znamená, že on sám je slyšící, ale jeho rodiče jsou neslyšící. Na základě toho používá oba komunikační systémy, český znakový jazyk i znakovanou češtinu.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 7:

Otázka číslo 5 je rovněž otevřenou otázkou a jejím smyslem bylo zjistit, jakým způsobem mezi sebou asistenti pedagoga a samotní pedagogové při vyučovací hodině spolupracují.

Odpovědi asistentů pedagoga i pedagogů byly téměř shodné. Učitelé uváděli, že asistenty s jejich činnostmi, které budou se žáky vykonávat, seznamují již předem a během vyučovací hodiny se s děním ve třídě tudíž prolínají. V praxi to tedy vypadá tak, že učitel hovoří, a zároveň znakuje znakovanou češtinou a jeho asistenti vše žákům ještě znovu vysvětlují pomocí znakového jazyka. Dle situace a domluvy ohledně daného tématu, materiálů a postupů se také žáci ve třídě střídají se žáky z nižších a vyšších ročníků. Obsah učební látky do českého znakového jazyka tlumočí další asistenti. Jsou chvíle, kdy je s jedním žákem třeba pracovat individuálně, zatímco ostatní pracují společně s učitelem či jeho asistentem. To vše ale záleží na situaci a konkrétních potřebách. Asistenti pedagoga a učitelé se spolu znají již dlouho, tudíž vědí, jakým způsobem bude vyučovací hodina probíhat.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 8:

Účelem této otázky bylo zjistit, jakým způsobem mezi sebou asistenti a učitelé při každodenních aktivitách spolupracují, připravují se na vyučování a dávají si ohledně žáků rady:

Spolupráce mezi asistenty a učiteli při na každodenních aktivitách během celého týdne	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
ano	3	3
ne	0	0
občas, některé dny v týdnu podle potřeby	1	3
jedenkrát týdně	0	0

tab. 5: Spolupráce mezi asistenty a učiteli při každodenních aktivitách v průběhu celého týdne

Při každodenních aktivitách s pedagogy v průběhu jednoho týdne spolupracuje asistentů více. Spolupráce asistenta s učitelem závisí na potřebě učitele, který dává asistentovi pokyny ke spolupráci, přípravě na vyučování apod. Polovina dotázaných učitelů uvedla, že s asistenty spolupracuje pravidelně a druhá polovina z nich naopak potvrdila, že s asistenty spolupracuje jen některé dny v týdnu. Nepravidelnou spolupráci s asistenty, tedy pouze občas v některých dnech přiznala polovina pedagogů.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 9:

Další otázkou dotazníku bylo, jak postupuje asistent pedagoga nebo učitel při absenci jednoho z nich:

Postup při absenci pracovníka:	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
vede sám/ sama	4	6
spolupracuje se suplujícím učitelem/ asistentem	0	0

tab. 6: Postup při absenci pracovníka

Z tabulky vyplývá, že všichni dotazovaní asistenti pedagoga a učitelé vedou hodinu sami, když chybí jejich kolegové, tuto odpověď zvolilo sto procent dotazovaných. Z druhé otázky dotazníku vyplývá, že asistenti a učitelé pracující dlouho ve škole mají hodně zkušeností.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 10:

Jaká je spolupráce mezi asistenty pedagoga a učiteli:

Spolupráce	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
pozitivní	3	5
neutrální	1	1
negativní	0	0

tab. 7: Spolupráce

Nejvíce asistentů pedagoga a učitelů hodnotilo jejich spolupráci jako pozitivní, jeden asistent pedagoga a jeden učitel odpověděli, že jejich spolupráce je neutrální a nikdo ji nehodnotil jako špatnou nebo negativní.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 11:

V dotazníku jsou uvedené materiály a přípravy, které používají asistenti pedagoga a učitelé při vyučování:

Použité materiály	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
Materiály pro běžné školy	0	0
Materiály pro školy se žáky se sluchovým postižením	0	0
Materiály pro běžné školy a pro školy se žáky se sluchovým postižením	4	6
Připravují si materiály s asistenty pedagogů/ učiteli	3	4
Připravuje si sám/ sama	1 (někdy)	4

tab. 8: Použité materiály

V tabulce mohli asistenti pedagoga a učitelé tipovat více odpovědí, všichni dotazovaní odpověděli, že používají materiály pro běžné školy a pro školy se žáky se sluchovým postižením. Méně asistentů tvrdí, že si připravují materiály s učiteli, a jeden asistent si materiály

občas připravuje sám. Čtyři z šesti učitelů si připravují materiály s asistenty a další čtyři učitelé si připravují materiály sami.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 12:

V dotazníku asistenti pedagoga a učitelé odpověděli na otázku, zda při vyučování zasahuje asistent pedagoga sám či nikoliv:

Zasahování při vyučování	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
Ano, asistent zasahuje sám, různými způsoby se účastní na přípravě a vedení hodiny	3	6
Ne, pouze se řídí pokyny od učitelů	1	0

tab. 9: Zasahování při vyučování

Údaje z tabulky potvrzují, že více dotazovaných asistentů zasahuje do výuky bez pokynů, pouze jeden asistent tvrdil, že zasahuje jen tehdy, když dostane pokyn od kolegy, a všichni učitelé odpověděli, že asistenti při vyučování zasahují sami. Z těchto údajů vyplývá otázka, zda všichni pracovníci odpovídali pravdivě.

Otázka dotazníku číslo 13 pro asistenty pedagoga a učitele:

V otázce 13 zjišťujeme, jestli se asistenti a učitelé střídají při vyučování, zda dochází k tomu, že jeden vede a druhý asistuje a naopak:

Střídání při vyučování (jeden vede a druhý asistuje a naopak)	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
ano	4	6
ne	0	0

tab. 10: Střídání při vyučování (jeden vede a druhý asistuje a naopak)

Při vyučování se všichni asistenti pedagoga a učitelé automaticky střídají ve vedení a asistenci, protože se řídí situačními komunikačními systémy pro český znakový jazyk a znakovanou češtinou. Hlavně, když mají číst, nejdříve všichni pohromadě čtou z tabule znakovanou češtinou, pak vypráví českým znakovým jazykem, co bylo na tabuli. Během jiného předmětu, např. O

zážitcích začnou tím, že asistenti pedagoga se žáky používají český znakový jazyk, a posléze žáci píšou znakovou češtinou na tabuli za pomoci učitelů.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 14:

Co dělají asistenti pedagoga každou malou desetiminutovou a velkou přestávku; je možné zaškrtnout více odpovědí:

Asistenti o přestávkách	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
Osobní volno	1	2
Osobní volno nebo dozor na chodbě	4	5
Porada s učitelem na další výuku	2	4
Pomáhá při konzultaci učitelů se žáky	2	4

tab. 11: Asistenti pedagoga o přestávkách

Je obvyklé, že každou malou a velkou přestávku asistenti pedagoga mají osobní volno nebo dozor na chodbě, ale to je proměnlivé v závislosti na příležitosti, potřebě, situaci a povinnosti. Méně časté je, když učitelé chtějí od asistentů poradit, nebo pomoci při konzultaci se žáky a asistenti hned pomůžou. Když je vše v pořádku a učitelé nemají žádné prosby, asistenti pedagoga mají osobní volno, nebo podle rozvrhu mají dozor na chodbě.

Otázka dotazníku číslo 15 pro asistenty pedagoga a učitele:

Tato otázka zjišťuje, jestli se při kontaktu s rodiči žáků zapojují do debaty učitelé společně s asistenty pedagoga:

Debatování s rodiči	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
ano	2	5
ne	0	0
výjimečně	2	1

tab. 12: Společná debata asistentů pedagoga a učitelů s rodiči

Polovina asistentů pedagoga pravidelně konzultuje s rodiči přístup žáků k výuce a druhá polovina asistentů pedagoga málokdy konzultuje jen výjimečně, když učitel nebo rodiče mají

naléhavou potřebu konzultace. Nejpočetnější byla skupina učitelů, kteří konzultují s rodiči spolu s asistenty pedagoga. V tabulce je uvedeno, že jediný učitel pravidelně sám konzultuje s rodiči, a jen občas konzultuje společně s asistentem pedagoga podle situace.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 16:

Účast asistentů pedagoga na pedagogické radě:

Přítomnost asistentů pedagoga na pedagogické radě	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
ano	4	6
ne	0	0

tab. 13: Sdělení učitelů: přítomnost asistentů pedagoga na pedagogické radě

Z tabulky vyplývá, že se všichni dotazovaní shodli na stejné odpovědi, že asistenti pedagoga jsou na pedagogických radách přítomní.

Otázka pro asistenty pedagoga a učitele číslo 17:

Cílem otázky je zjistit, zda asistenti pedagoga sami hodnotí žáky známkou:

Hodnocení žáků známkami	Počet asistentů pedagoga	Počet učitelů
ano	0	0
ne	0	0
společně asistent/učitel	4	6

tab. 14: Hodnocení žáků asistenty pedagoga a učiteli pomocí známek

Výsledkem tabulky je zjištění, že 100 % dotazovaných asistentů pedagoga a učitelů hodnotí žáky společně známkami.

Otázky, které jsou položeny jednotlivě asistentům pedagoga nebo učitelům se nacházejí v bodech 18, 19 a 20.

Otázka pro asistenty pedagoga číslo 18:

Otázka 18 je určena jen pro asistenty pedagogů, neboť se otázky od č. 18 liší od ostatních. Otázka zní, jak si asistenti představují práci ve třídě.

Představa práce ve třídě	Počet asistentů pedagoga
Jako asistent pedagoga	1
Jako druhý učitel	2
Jako tlumočnick	1
Jiné jako (jedním či dvěma slovy)	0

tab. 15: Sdělení asistentů pedagoga: představa asistentů pedagoga o práci ve třídě

Více asistentů pedagoga si představuje svoji práci jako druhý učitel než jako asistent pedagoga nebo tlumočnick. Nikdo neodpověděl, že má o práci ve třídě jinou představu.

Otázka pro UČITELE číslo 18:

v otázce 18 je možné odpovědět na otevřený dotaz nebo zaškrtnout uzavřené odpovědi: NE, NEDOKÁŽU VYSVĚTLIT, otevřená otázka zní: v čem je práce asistentů pedagoga výhodná pro žáky:

Všech 6 učitelů zvolilo otevřenou odpověď.

První učitel: těžce sluchově postiženým žákům je vzorem komunikace v českém znakovém jazyce, užívání ČZJ přispívá k lepšímu porozumění, seznamuje žáky se specifiky a problémy těžce sluchově postižených v životě i ve společnosti.

Druhý učitel: obsah učiva přetlumočí do českého znakového jazyka, pomáhá při různých problémových situacích, například problémy s chováním atd.

Třetí učitel: jiný pohled na věc, komunikace v českém znakovém jazyce s žáky

Čtvrtý učitel: různé pohledy na výuku a metodu, zlepšení komunikace s žáky

Pátý učitel: v komunikační bariéře, kterou pomáhá zpřístupnit

Šestý učitel: hlouběji žákům zpřístupňuje informace

Je vidět, že každý učitel podporuje asistenty pedagoga hlavně kvůli komunikaci a porozumění v českém znakovém jazyce s žáky se sluchovým postižením a zpřístupnění informací i učiva.

Otázka pro asistenty pedagoga číslo 19:

Otázka zjišťuje, zda asistenti pedagogů sami navrhuji, plánují a mají vlastní nápady:

Samostatnost při práci	Počet asistentů pedagoga
ano	0
ne	0
Jen pokyny od učitelů	1
Debata společně s učitelem	3

tab. 16: Samostatnost asistentů pedagoga při práci

Z tabulky je patrné, že největší počet asistentů pedagogů debatuje s učiteli o svých úkolech a jeden asistent pouze plní pokyny od učitele a neprojednává je.

Otázka dotazníku číslo 19 pro UČITELE:

V dotazníku učitelé sdělují, jaké mají asistenti pedagogů vědomosti v oblasti vzdělávání:

Vědomosti asistentů pedagogů v oblasti vzdělávání	Počet učitelů
výborné	4
dostatečné	2
nedostatečné	0

tab. 17: Sdělení učitelů: vědomosti asistentů pedagogů v oblasti vzdělávání

Nejvíce učitelů se shodlo na tom, že asistenti pedagogů mají výborné vědomosti.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 20:

Jak těžká je práce asistenta pedagoga:

Náročnost práce	Počet asistentů pedagoga
lehká	0
náročná	4
velmi náročná	0

tab. 18: Náročnost práce asistenta pedagoga

V tabulce je vidět, že všichni asistenti pedagoga mají se žáky se sluchovým postižením náročnou práci.

Otázka pro UČITELE číslo 20:

Otázka pro učitele zní, jak komunikují s asistenty pedagogů. Učitelé mohou odpovědět otevřenou nebo uzavřenou odpovědí nebo zvolit oba způsoby současně.

Komunikace s asistenty pedagoga	Počet učitelů
Mluvená a psaná forma českého jazyka	3
Pouze se znakovým jazykem	1
Pouze se znakovanou češtinou	2
Pouze psanou formou českého jazyka	0
Jiná forma	4

tab. 19: Sdělení učitelů: komunikace učitelů s asistenty pedagogů

Údaje v tabulce ukazují, že někteří učitelé zvolili otevřenou i uzavřenou odpověď. Otevřené odpovědi od učitelů byly celkem čtyři:

První učitel: mluví a používá znakovanou češtinu

Druhý učitel: užívá všechny uvedené formy, nejvíce znakuje českým znakovým jazykem a používá mluvenou formu českého jazyka nebo odezírání a prstovou abecedu, když asistenti neznají slova

Třetí učitel: mluvená a psaná forma českého jazyka a znakovaná čeština

Čtvrtý učitel: používá hlavně totální komunikaci

U učitelů, kteří zaškrtnuli uzavřenou odpověď byla zjištění následující:

3 učitelé používají mluvenou a psanou formu českého jazyka, 2 učitelé používají pouze znakovanou češtinu a jeden učitel používá při komunikaci znakový jazyk.

4.3 Interpretace výzkumného šetření – rozhovorem

Rozhovor byl natáčen mobilem individuálně s 4 asistenty pedagoga, pak individuálně s 6 učiteli po ukončení vyučování (pracovní doby). Všichni odmítli, aby videa byla zveřejněna, a já dodržím jejich přání, tudíž texty rozhovoru budu psát pouze anonymně. V rozhovorech s asistenty pedagoga a učiteli jsou podobné otázky číslo 1 a stejné otázky v číslech od 2 do 5. Šestá a sedmá otázka pro asistenty pedagoga a učitele se liší.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 1:

Ne/vadí asistentovi pedagoga, že každý rok či každých pár let pracuje s jiným učitelem?

První asistent pedagoga:

Nevadí mu to, neboť má dobré vztahy s mnoha učiteli. Nemá s tím problém.

Druhý asistent pedagoga:

Odpověděl stejně jako 1. asistent pedagoga a ještě sdělil, že s kým bude celý rok pracovat, určuje zástupce ředitele.

Třetí asistent pedagoga:

Je neutrální, neboť 1. učitel je pohodový a druhý učitel je náročný a s 2. učitelem mají občas komplikované vztahy, těžko si vyměňují názory, jak vyučovat a plánovat u dětí se sluchovým postižením. Přijme názor učitele, když chce definitivně nastavit plán učiva.

Čtvrtý asistent pedagoga:

Je neutrální, má na učitele stejný názor jako 3. asistent pedagoga a uvádí že učitel i asistent spolu nesouhlasí, když chtějí příležitostně vyřešit problémy týkající se chování a vzdělávání u některých dětí se sluchovým postižením.

Otázka pro UČITELE číslo 1:

Jak dlouho pedagog pracuje s jedním stálým asistentem pedagoga? Ne/vadí pedagogům, že každý rok či pár let pracují s jiným asistentem pedagoga?

Všech 6 učitelů dlouhodobě pracovalo se stejným asistentem, poté asistentky šly na mateřskou dovolenou a nyní většinou pracují s jedním asistentem pedagoga jen krátce, neboť u žáků se sluchovým postižením se čím dál více vyskytuje kombinované postižení, ještě když je v jedné třídě méně než 4 děti se sluchovým postižením, je nutno spojit děti ze dvou oddělení do jedné třídy. Na základě dalších požadavků IVP a ŠVP je potřeba, aby asistenti pedagoga a pedagogové přihlíželi k individuálním potřebám dítěte.

4 učitelé odpověděli stejně, že jim nevádí každý rok či pár let střídat jiné asistenty pedagoga. Nemají problém s různými asistenty pedagogů.

2 učitelé byli neutrální v případě, kdy se každý rok střídají jiní asistenti pedagoga, a shodli se v názoru, že každý má jinou povahu a občas i jiné názory a spolupráce se s nimi liší.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 2:

Myslí si asistenti pedagoga, že jsou učitelé rádi, když spolu denně pracují ve třídě?

3 ze 4 asistentů pedagoga vědí, že jejich kolega je velice rád, že spolu pracují ve třídě, dobře spolupracují a vycházejí spolu, občas spolu nesouhlasí, ale vždy se dohodnou. Také každý učitel je rád, když s asistenty pedagoga může učit co nejčastěji, protože všichni neslyšící asistenti pedagoga mají výhodu při komunikaci se žáky se sluchovým postižením, dorozumívání neslyšících dospělých a malých žáků je přirozené a bezproblémové.

1 asistent pedagoga tuší, že pedagog hodnotí různě jejich každodenní spolupráci. Asistentovi vyhovuje, že některé hodiny v týdnu pracuje s jedním učitelem v jedné třídě a druhým vynikajícím pedagogem v jiné třídě.

Otázka pro UČITELE číslo 2:

Myslí si učitelé, že jsou asistenti pedagoga rádi, když spolu denně pracují ve třídě?

4 učitelé vědí, že jejich asistenti jsou rádi, když s nimi pracují, neboť se jim dostává pochvaly při práci se žáky se sluchovým postižením. Také asistenti pedagoga jsou rádi, když v případě nejasností s plánem učiva jim učitel poradí.

1 učitel tvrdí, že asistenti pedagoga jsou se společnou prací spokojeni jen na 50 procent, neboť vztahy mezi asistenty pedagoga a pedagogy jsou na různé úrovni, vzájemně si moc nepředávají informace, občas se neshodnou, ale jinak je spolupráce formativní.

1 učitel si myslí, že asistenti pedagoga jsou neutrální, když spolu pracují ve třídě, vzájemně si moc nepředávají informace, občas se neshodnou, ale jinak je spolupráce formativní. Berou svoji práci jako povinnost neboť 1. asistent pedagoga, se kterým učitel spolupracuje, je pohodový a druhý asistent s učitelem ne vždy dobře vychází, má s ním komplikované vztahy, každý má jiné názory o učebních plánech pro děti se sluchovým postižením. Většinou asistenti pedagoga nechají na učiteli, aby definitivně nastavil plán učiva.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 3:

Omlouvají se rodiče asistentovi, když dítě ve třídě chybí?

3 asistenti pedagoga říkají, že rodiče své děti omlouvají pomocí SMS zpráv, které pošlou asistentovi nebo učitel, nebo do školy zavolají. Ne všichni rodiče posílají omluvy asistentům pedagoga, zprávy jim posílají hlavně neslyšící rodiče, ale také pár slyšících rodičů. Když některý z žáků ve třídě chybí a rodič napíše zprávu o omluvě učiteli, učitel hned přepoše tuto zprávu asistentovi pedagoga.

1 asistent tvrdí, že veškeré omluvy od rodičů nejsou směřovány na něj, ale na učitele, neboť všichni žáci mají v žákovské knížce jen kontakt na třídního učitele. Ráno v 1. vyučovací hodině učitel pravidelně oznámí asistentovi i dětem, který žák dnes není přítomen ve škole. Pokud učitel zapomene nahlásit chybějícího žáka asistentovi, asistent se ho zeptá a učitel mu informaci předá. Samozřejmě, když učitel ve třídě chybí, předá asistentovi informaci pomocí SMS, aby vyřídil omluvenky od rodičů.

Otázka pro UČITELE číslo 3:

Omlouvají se rodiče jen učitelovi nebo i asistentovi pedagoga, když dítě ve třídě chybí?

5 učitelů se shodlo na stejné odpovědi, že rodiče se omlouvají učitelům buď telefonicky nebo SMS zprávou a asistentům pedagoga jen pomocí SMS nebo přes whatsapp, neboť asistenti jsou neslyšící. Neslyšících rodičů, kteří asistentům posílají zprávy, je více než slyšících. Často rodiče posílají stejnou zprávu učitelům i asistentům a v práci se ráno učitelé i asistenti vždy vzájemně informují, že někteří rodiče poslali omluvenky. V otázce číslo 3 odpověděli učitelé i asistenti pedagoga podobně.

1 učitel odpověděl stejně jako jediný asistent u otázky číslo 3. Učitel dostává omluvenky hlavně telefonicky a pomocí SMS zpráv a zavčas informuje svého kolegu asistenta, který žák ve třídě chybí. Učitel vysvětlil, že kontakt na asistenta nedal rodičům kvůli zjednodušení komunikace.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 4:

Svěřují se žáci se sluchovým postižením asistentům pedagoga, když mají nějaký problém?

Všichni 4 asistenti pedagoga sdělili toto: Větší procento žáků se sluchovým postižením se svěřuje nejdříve asistentům pedagoga, neboť spolu českým znakovým jazykem komunikují snadno, hladce a přirozeně, potom žák, asistent a učitel komunikují ve třech také v českém znakovém jazyce, avšak učitel ne vždy rozumí, co přesně žák popisuje, a asistent to musí přeložit do mluvené formy nebo znakové češtiny. Někteří žáci se prvně obrací na učitele, v tom případě učitel informuje asistenta, který potom komunikuje s žákem individuálně nebo ve třech s učitelem dle situace.

2 asistenti pedagoga ke své odpovědi dodali, že někteří žáci se svěřují i s pozitivními novinkami, např. že mají rande nebo navázali nový vztah, a když mají v této oblasti nějaký problém, asistent jim rád pomůže a baví se s nimi českým znakovým jazykem.

Otázka pro UČITELE číslo 4:

Svěřují se žáci s nějakým problémem jen asistentovi pedagoga nebo také učitelí?

5 z 6 učitelů tvrdí, že více žáků se sluchovým postižením se nejdříve svěřuje asistentům pedagoga, podobně jako tvrdili asistenti v otázce číslo 4. Svěřenou informaci učitelé oznámí školnímu psychologovi a požádají rodiče, aby přišli na schůzku podle potřeby a vážnosti situace.

1 učitel uvedl, že žáci se sluchovým postižením se prvně svěřují jemu, potom hned informuje asistenta pedagoga a všichni tři společně se žákem mají společnou konzultaci.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 5:

Vědí žáci se sluchovým postižením, kdo je učitel a kdo je asistent pedagoga? Další otázkou je, jestli žáci se sluchovým postižením vědí, kdo z vyučujících je neslyšící a kdo slyšící?

2 asistenti pedagoga s jistotou ví, že menší žáci se sluchovým postižením z 1. stupně ze základní školy, hlavně z 1. a 2. třídy si myslí, že v jedné třídě učí 2 učitelé. Často vysvětlují dětem, že v každé třídě je jeden učitel a jeden asistent pedagoga, též dětem říká, že učitel je hlavní vyučující a asistent pomáhá.

2 asistenti pedagoga odpověděli, že jejich žáci se sluchovým postižením z 1. stupně od 3. třídy a výše a z 2. stupně vědí, kdo má ve třídě funkci asistenta pedagoga a kdo učitele. Netýká se to jen žáků se sluchovým postižením, někteří z těchto žáků mají více postižení.

Vědí všichni žáci se sluchovým postižením, kdo z vyučujících je slyšící nebo neslyšící?

Všichni asistenti pedagoga se shodli na odpovědi, že větší procento dětí z 1. stupně cca do 8-9 let si myslí, že někteří učitelé jsou i neslyšící, neboť tyto učitelé ovládají znakovanou češtinu a trochu i český znakový jazyk, samozřejmě asistenti pedagoga a učitelé děti informují, kdo je neslyšící a kdo slyšící.

Otázka pro UČITELE číslo 5:

Vědí žáci se sluchovým postižením, kdo je učitel a kdo asistent pedagoga? Poznají žáci, kdo z vyučujících je slyšící nebo neslyšící?

2 učitelé svým žákům z 1. a 2. třídy 1. stupně často oznamují, kdo je asistent pedagoga a kdo učitel, ale i přesto děti se sluchovým postižením někdy znakují učitel místo asistent pedagoga, i když vědí, kdo je kdo, protože u znakování nepřemýšlejí.

4 učitelé tvrdí, že jejich žáci se sluchovým postižením z 1. stupně od 3. třídy a výše a z 2. stupně vědí, kdo je asistent pedagoga a učitel.

Vědí všichni žáci se sluchovým postižením, kdo z vyučujících je slyšící nebo neslyšící?

Všichni učitelé odpověděli podobně jako asistenti pedagoga, 2 učitelé k odpovědi dodali, že si vzpomněli na situaci, kdy si několik žáků se sluchovým postižením z 2. stupně myslelo, že učitel je neslyšící, neboť používal znakový jazyk při komunikaci se žáky se sluchadly.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 6:

Jak ve třídě asistent pedagoga a učitel každodenně učí? Je v každé třídě jen jeden ročník nebo jsou mladší a starší žáci spojeni do jedné třídy?

Všichni asistenti pracují s učitelem v jedné třídě na půl úvazku a na dalšího půl úvazku v jiné třídě s jiným učitelem. Skoro v každé třídě jsou mladší a starší žáci spojeni do jednoho oddělení, např. 1. a 2. třída je spojena, neboť dětí se sluchovým postižením je málo, v jednom ročníku jsou 1–3 děti se sluchovým postižením, a proto se musí spojit se starším ročníkem, aby v jedné třídě byli minimálně 4 neslyšící žáci.

Z odpovědí asistentů vyplývá, že všichni každodenně učí podobným způsobem. Na začátku vyučovací hodiny učitel sdělí žákům úvodní téma buď mluvenou formou nebo pomocí znakované češtiny a hned potom asistent pedagoga znakuje českým znakovým jazykem, co mají celou hodinu dělat, a vysvětlí novou látku, o které učitel mluvil. Potom učitel píše na tabuli, ze které všichni společně čtou mluvenou formou, a učitel znakuje znakovanou češtinou, pak asistent pedagoga vysvětluje žákům českým znakovým jazykem to, čemu nerozuměli a jaký je význam toho, co probírají. Hlavně při výuce předmětu český jazyk – čtení, výuka probíhá tak, že na tabuli jsou připravené celé věty na čtení, všichni nejdříve přečtou jen jednu větu nahlas a znakují ji znakovým jazykem. Asistent pedagoga vyvolává jednotlivé žáky, a když nikdo z žáků neví, jak odpovědět nebo někdo něčemu nerozumí, tak jim to asistent pedagoga vysvětlí českým znakovým jazykem a žáci potom čtou další věty, které jsou na tabuli. Po přečtení celého textu z tabule jeden z žáků shrne v českém znakovém jazyce, o čem text byl. Na rozdíl od mluveného jazyka, ve kterém komunikace probíhá audio-orálně, tzn. mluvení a poslech se ve znakovém jazyce komunikuje jiným způsobem: vizuálně-motoricky. Je vidět, že každý jazyk funguje jinak, je ovšem zajímavé, jak většina lidí o znakovém jazyce uvažuje. Znakový jazyk je plnohodnotný jazyk, který má vlastní gramatiku, typický slovosled zásadní je také aktivita obličeje. Znakovaná čeština je uměle vytvořená, vychází z českého jazyka a jeho slovosledu. U příkladu: AUTO JEDE Z KOPCE, se znakuje znakovanou češtinou každé slovo a je to věta ve znakované češtině. V českém znakovém jazyce by znakování vypadalo jinak, protože platí jiná pravidla pro znakování prostoru, musí se využívat klasifikátory a mimika a je nutné vyjádření trojrozměrného prostoru. Věta ve znakované češtině odpovídá českému slovosledu. Proto je pro děti výhodné po čtení znakovat českým znakovým jazykem. Když děti mají odpovídat na otázky, které jsou na tabuli, používají buď formu mluveného jazyka nebo znakovanou češtinu s českým slovosledem a píšou věty na tabuli i do sešitu gramaticky správně.

Čtení na tabuli asistent pedagoga připravuje z knihy, ze které si předem přečte téma na danou hodinu a potom se domluví s učitelem, jak bude čtení probíhat.

Při jakémkoliv jiném předmětu jsou žáci v jedné třídě rozděleni na mladší a starší ročník, učitel se věnuje staršímu ročníku a asistent pedagoga mladšímu, takto vyučují buď celou hodinu nebo se přibližně po 20 minutách učitel a asistent střídají. Výuka se každý den liší, hlavně podle situace, příležitosti a potřeb dětí.

Všichni asistenti pedagoga uvedli, že pokud je dostatečný počet žáků se sluchovým postižením, tak může v jedné třídě být jen jeden ročník nebo jsou v ní ročníky dva podle potřeby. Během hodiny někdy učitel nutně potřebuje pracovat na počítači a asistent pedagoga ho v tomto případě zastoupí a sám učí žáky se sluchovým postižením, jakmile učitel dokončí práci na počítači, společně s asistentem pokračují ve vyučování.

Otázka pro UČITELE číslo 6:

Připravuje si učitel denně sám materiály pro výuku, nebo dává pokyny asistentovi, aby připravil materiály na další dny? Pokud asistent pedagoga připraví materiály na hodinu, ukáže je učiteli? Pomáhá asistent pedagoga ještě nějak jinak při přípravě na hodinu?

Učitelé odpověděli stejně, že asistenti pedagoga používají materiály pro běžné školy i pro školy se žáky se sluchovým postižením.

Někteří asistenti pedagoga připravují materiály s učiteli a jeden asistent připravuje občas materiály sám.

4 z 6 učitelů pravidelně spolupracují na přípravě materiálů s asistenty pedagoga. Časově je to různé, někdy učivo pro děti připravují den dopředu a někdy týden. Učitelé při přípravě většinou vyhledávají texty k učivu a asistenti pedagoga hledají obrázky související s probíraným učivem, nebo píšou různá slova, týkající se např. názvů měst, zvířat, států, jídla atd.

Další 2 z 6 učitelů odpověděli, že si většinou sami denně připravují materiály k výuce, samozřejmě, občas, když mají málo času, poprosí asistenta pedagoga, aby připravil materiály za ně.

Všichni učitelé často prosí asistenty pedagoga, aby vytiskli materiály z počítače či okopírovali z učebnice pro běžné školy a pro školy se žáky se sluchovým postižením. Velikost tištěných papírů, případně barevný tisk závisí na přání učitele.

Všichni učitelé také sdělili, že kromě vlastní iniciativy na výzdobě také dávají pokyny asistentům pedagoga, aby tematicky vyzdobili nástěnku ve třídě nebo na chodbě, téma se může týkat celotýdenních služeb pro děti, inspirací, fotek ze školních akcí a výletů, kroužků, výstav atd.

Všichni učitelé mají jednou týdně předmět hudební dramatickou výchovu, a když se koná vánoční vystoupení, často ho asistenti pedagoga pomáhají vymyslet. Na výběr mají buď pantomimu nebo zpívání vánoční koledy s českým znakovým jazykem. Společně s učitelem hledají vánoční písničky a vybírají pro žáky poslech hlavně rytmických písniček pomocí českého znakového jazyka a poezie, aby měli žáci vibrační cit a mohli zpívat silně a hlasitě, i ti, kteří nosí sluchadla a implantáty.

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 7:

Informuje vždy učitel při své absenci asistenta pedagoga, jaké materiály má při výuce použít? Nebo musí asistent pedagoga při vyučování vymyslet vlastní náplň hodiny?

Všichni asistenti pedagoga vedou vyučování sami, když chybí spolupracující kolegové. Když učitel ví, že bude chybět ve třídě, vždy oznámí asistentovi pedagoga, z čeho má celé dopoledne učit v různých předmětech, nebo položí na stůl připravené materiály na pár dní nebo na celý týden dopředu, a asistenti pedagoga si mohou prohlédnout, co si učitelé přejí, aby se žáci se sluchovým postižením naučili během jejich nepřítomnosti. Když je učitel nepřítomen ještě déle, vždy se domlouvá pomocí mailu nebo chatu přes whatsapp, jaké materiály má asistent použít.

Další možností, když učitel má náhle velké zpoždění, anebo musí nečekaně zajít k lékaři, asistent pedagoga musí rychle zjistit, jaké téma děti se sluchovým postižením naposled probíraly, a asistent rychle vymyslí, jak na poslední téma naváže. Automaticky se také vyptává děti, zda si pamatují minulé učivo nebo se snaží tuto informaci zjistit z počítače přes internet, aby mohli i v učebnici pokračovat dalšími cvičeními. Občas asistent pedagoga nechal dětem volnou hodinu, během níž si zahrál společně s dětmi vědomostní hru. Všichni asistenti a učitelé se díky dlouholeté spolupráci dobře znají a nemají s tím problém.

Otázka pro UČITELE číslo 7:

Jaké by podle učitele měl mít asistent pedagoga dosažené vzdělání? Měl by mít vysokoškolské vzdělání nebo stačí středoškolské?

5 z 6 učitelů doporučuje, aby každý asistent pedagoga měl dosažené vzdělání vysokoškolské, neboť budou mít více možností uplatnění a budou se moci v budoucnu stát učitelem z povolání. Učitelé vědí, že ministři školství se střídají a noví ministři můžou změnit zákony a vyhlášky, týkající se minimálního vzdělání pro práci asistenta pedagoga, a proto si učitelé myslí, že asistenti s vysokoškolským vzděláním budou mít větší jistotu. Také uvádějí, že neslyšící asistenti pedagoga jsou šikovní a mají talent pro komunikaci učiva se žáky se sluchovým postižením. Proto podporují asistenty, aby šli na vysokou školu.

1 z 6 učitelů uvedl, že je jedno, jaké má asistent pedagoga dosažené vzdělání, a řekl, že asistent pedagoga se musí rozhodnout sám, je to jeho věc. Více svou odpověď nerozváděl.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou hlavních tematických celků. První část je teoretická a jsou v ní uvedené shromážděné znalosti z literatury a legislativy, které se týkají okruhu osob se sluchovým postižením ve vzdělávání, a je zde vymezena hlavní pozice asistenta pedagoga. Informace se týkají spolupráce s pedagogem, náplně a dodržování zásad práce a také komunikace se žáky se sluchovým postižením ve výchovně vzdělávacím procesu a také spolupráce asistentů pedagoga a učitelů ve škole pro sluchově postižené. Práce také ukazuje, jak bylo realizováno výzkumné šetření pomocí dotazníků a rozhovorů s asistenty pedagoga a učiteli v této oblasti.

Asistenti pedagoga žákům se sluchovým postižením zajišťují podporu při výuce v podobě pomoci s porozuměním, ověřováním pochopení učiva, zpětné vazby, motivace ke zvyšování chuti a energie i zvyšování pozornosti. Neslyšící asistenti pedagoga komunikují s žáky se stejným sluchovým postižením v nejpřirozenějším jazykovém kódu neslyšících, což je český znakový jazyk. Druhým způsobem komunikace je znakovaná čeština, která se používá při komunikaci se slyšícími učiteli. Neslyšící asistenti vykonávají kontakt v českém znakovém jazyce a dovysvětlují dětem látku, když děti nerozumí, co přesně vykládají učitelé, a díky tomu se podílejí na fungování třídy, ale i aktivně zasahují do učiva.

Hlavním tématem je spolupráce asistentů pedagoga s pedagogy, kteří rozhodují o obsahu i rozsahu učiva. I když je ve třídě přítomen asistent pedagoga a je určen žákovi se sluchovým postižením, zodpovědným za vzdělávání všech žáků ve třídě během vyučování je stále učitel. Učitel tak nepřímo stanovuje náplň práce asistenta pedagoga.

Výsledkem zkoumání spolupráce je zjištění, že většina učitelů a asistentů pedagoga má dobrý vztah, méně časté je, že se spolu na více věcech neshodnou, ale tyto problémy se dají dořešit. Týká se to hlavně podpůrného vzdělávání pro žáky se sluchovým postižením a také vlivu osobnosti asistenta pedagoga a pedagoga i možnosti předání plnohodnotných informací v rámci komunikace mezi slyšícími a neslyšícími. Všechny předem stanovené cíle se v práci potvrdily a všechny položené výzkumné otázky byly zodpovězeny.

Následuje praktická část, ve které je uvedeno, že v jedné třídě jsou 2 oddělení se starším a mladším ročníkem. Není myslitelné, aby pedagog zvládal sám denně učit třídu s mladšími a staršími žáky, byla by to pro pedagogy nezvladatelná práce a z toho důvodu je potřeba, aby se spolupracující asistent pedagoga a učitel na oddělení střídali. Podle mého názoru je smutnou skutečností, že v těchto školách je málo žáků se sluchovým postižením. Je škoda, že v současné,

moderní době se ostatní žáci se sluchovým postižením učí v integrovaných školách po celé republice. Např. v Praze jsou 3 školy pro sluchově postižené a v každé je málo žáků, ale přesto tyto školy stále fungují. Podle mých představ by bylo hezké, kdyby se například vedení škol domluvílo na spojení dvou vzdělávacích zařízení do jedné budovy školy pro sluchově postižené, tak by mohlo navštěvovat jednu školu velké množství žáků se sluchovým postižením, a žáci by tak měli mnohem více kamarádů. Byla bych ráda, kdyby tato bakalářská práce přinesla alespoň základní představu o práci asistentů pedagoga a jejich spolupráci s učiteli ve školách pro sluchově postižené děti.

Seznam použité literatury:

- HLOŽEK, Z. (2012). *Základy audologie pro speciální pedagogy*. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 978-80-244-3436-0.
- HORÁKOVÁ, R. (2012). *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. vyd.1. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0084-0.
- HRDÁ, J. (2001). *Osobní asistence, příručka postupů a rad pro osobní asistenty*. Praha: POV, 2001.
- HRUBÝ, J. (1998). *Velký ilustrovaný průvodce světem neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. Díl 2., 1. vyd.* Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, ISBN 80-7216-075-3.
- HRUBÝ, J. (1999). *Velký ilustrovaný průvodce světem neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. Díl 1., 2. přepracované a rozšířené vydání.* Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, ISBN 80-7216-096-6.
- HUDÁKOVÁ, A. (2008). *Prstová abeceda pro tlumočníky*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ISBN 978-80-87153-96-3.
- KENDÍKOVÁ, J. (2016). *Vademecum asistenta pedagoga*. Praha: Pasparta Publishing, ISBN 978-80-88163-12-1.
- KENDÍKOVÁ, J. (2017). *Asistent pedagoga*. Praha: Raabe, Dobrá škola, Inkluzivní vzdělávání, ISBN 978-80-7496-349-0.
- KRAHULCOVÁ, B. (2002). *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 303 s.: 62 obr., 21 tab.; 21 cm. Vyd.: Univerzita Karlova, SBN 80-246-0329-2.
- KRAHULCOVÁ, B. (2003). *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, ISBN 80-246-0329-2.
- KRAHULCOVÁ, B. (2014). *Komunikační systémy sluchově postižených*. Praha: Beakra, ISBN 978-80-903863-2-7.
- LANGER, J. (2008). *Komunikace s osobami se sluchovým postižením prostřednictvím Znakového jazyka*. KOLEKTIV AUTORŮ. Specifika komunikace osob se zdravotním postižením. Olomouc: UP, ISBN 978-80-244-1935-0.
- LANGER, J., KUČERA, P. (2012). *Komunikace s osobami se sluchovým postižením*. In: LUDÍKOVÁ, L.; KOZÁKOVÁ, Z. (eds.) a kol. Specifika komunikace s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 978-80-244-3094-2.
- LANGER, J., KUČERA, P. (2012). *Komunikace s osobami se sluchovým postižením*. - 1.vyd. Specifika komunikace s osobami se speciálními vzdělávacími potřebami, LUDÍKOVÁ, L., KOZÁKOVÁ, Z. a kol., 2012 Olomouc, ISBN 978-80-244-3094-2.

- LANGER, J. (2013). *Úvod do pedagogiky osob se sluchovým postižením*. Olomouc: UP, ISBN 978-80-244-3745-3.
- LANGER, J. (2014). *Student se sluchovým postižením na vysoké škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-4214-3.
- LANGER, J. (2014). *Surdopedie*. Speciální pedagogika osob se sluchovým postižením. In VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky*, Praha: Portál, s. 65–85., ISBN 978-80-262-0602-6.
- LEJSKA, M. (2003). *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, ISBN 80-7315-038-7.
- MACUROVÁ, A. (2008). *Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ISBN 978-80-87153-05-5.
- MACUROVÁ, A. ZBOŘILOVÁ, R. a kol. (2018). *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, ISBN 978-80-246-3412-8.
- MUKNŠNÁBLOVÁ, M. (2014). *Péče o dítě s postižením sluchu*. Praha: 2014 Grada, ISBN 978-80-247-50-34-7.
- NOVÁKOVÁ, J., BARVÍKOVÁ, J. (2015). *Metodika práce asistenta pedagoga při aplikaci podpůrných opatření u žáků se sluchovým postižením*. Olomouc: Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR, Univerzita Palackého, ISBN 978-80-244-4517-5.
- NOVOTNÁ, P. (2008). *Výtvarné umění v kultuře Neslyšících*. Brno: Masarykova Univerzita, 104 s., ISBN 978-80-210-4776-1.
- PEŠOUTOVÁ, I. (2005). In KUCHARŮVÁ, I. *Jazyk neslyšících*. Co víme, co nevíme a co bychom měli vědět o českém znakovém jazyce, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Interní materiál (výzkumný záměr 0021620825).
- PIPEKOVÁ, J. et al. (1998). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Paido edice pedagogické literatury, Brno, ISBN 80-85931-65-6.
- POTMĚŠIL, M. (2003). *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci, 217 s., ISBN 80-244-0766-3.
- POTMĚŠIL, M. a kol. (2012). *Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se sluchovým postižením*. Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-3379-0.
- PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. (2007). *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, ISBN 978-80-86991-18-4.
- PULDA, M. (1992). *Surdopedie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-7067-190-4.
- REDLICH, K. (2008). *Coda slyšící děti neslyšících rodičů*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, ISBN 978-80-87153-01-7.

- REGEC, V. (2016). *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy* / Kateřina Kroupová a kolektiv. -- Vydání 1.. -- Praha : Grada,-- 328 stran, ISBN 978-80-247-5264-8.
- SKÁKALOVÁ, T. (2011). *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky* Gaudeamus, Hradec Králové, ISBN 978-80-7435-098-6.
- SLOWÍK, J. (2016). *Speciální pedagogika 2.* aktualizované a doplněné vydání Praha: Grada, ISBN 978-80-271-0095-8.
- SOURALOVÁ, E. (2001). *Dítě se sluchovým postižením.* In MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními potřebami v běžné škole.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, s. 179-201., ISBN 80-244-0231-9.
- SOURALOVÁ, E. (2002). *Čtení neslyšících.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-244-0433-8.
- SOURALOVÁ, E. (2005). *Surdopedie 1.* studijní materiál pro obor Speciální pedagogika předškolního věku, Olomouc, ISBN 80-244-1007-9.
- SOURALOVÁ, E., LANGER, J. (2006). *Speciální pedagogika osob s postižením sluchu.* In RENOTIÉROVÁ, M. – LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika.* 4. vydání. Olomouc: UP, ISBN 80-244-1475-9.
- ŠVANCAR, R. (2002). *Nedokonalý svět asistence.* Učitelské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy, Praha 41/2002, 2., ISSN 0139-5718.
- TARCSIOVÁ, D. (2007). *Základy pedagogiky sluchovo postihnutých.* In *Základy speciálnej pedagogiky pre prácu so študentmi stredných a vysokých škôl.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, ISBN: 978-80-89113-30-9.
- TEPLÁ, M., ŠMEJKALOVÁ, H. (2007). *Základní informace k zajištění asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením,* Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, ISBN 978-80-86856-35-3.
- TEPLÁ, M. (2016). *Asistent pedagoga – Jak efektivně zavést pozici asistenta pedagoga ve školách.* Praha: POLY+, ISBN 978-80-87963-33-3.
- UZLOVÁ, I. (2010). *Asistence lidem s postižením a znevýhodněním: praktický průvodce pro osobní a pedagogické asistenty.* Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-764-0.
- VALENTA, M. a kol. (2014). *Přehled speciální pedagogiky.* Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0602-6.

Seznam legislativy:

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, v platném znění

Zákon č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Elektronické zdroje:

Tamtam, o.p.s. [online]. [cit. 2020-12-10]. Dostupné z: <https://www.tamtam.cz/Centrum>

VALVODA, J. Nedoslýchavost. In *Medicína Pro Praxi* [online]. 2007, vol. 4, no. 12, s. 514-518, [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.solen.cz/pdfs/med/2007/12/07.pdf>

HORVÁTHOVÁ, I. Šance dětem. [online]. [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/vzdelavani-detise-specialnimi-potrebami/asistent-pedagoga-u-deti-se-zdravotnim-postizenim-a-sluzbaosobni-asistence.shtml>.

Seznam tabulek:

tab. 1: Věk asistentů pedagoga a učitelů

tab. 2: Dosažené vzdělání

tab. 3: Stav sluchu

tab. 4: Znakování

tab. 5: Spolupráce mezi asistenty a učiteli při každodenních aktivitách v průběhu celého týdne

tab. 6: Postup při absenci pracovníka

tab. 7: Spolupráce

tab. 8: Použité materiály

tab. 9: Zasahování při vyučování

tab. 10: Střídání při vyučování (jeden vede a druhý asistuje a naopak)

tab. 11: Asistenti pedagoga o přestávkách

tab. 12: Společná debata asistentů pedagoga a učitelů s rodiči

tab. 13: Sdělení učitelů: přítomnost asistentů pedagoga na pedagogické radě

tab. 14: Hodnocení žáků asistenty pedagoga a učiteli pomocí známek

tab. 15: Sdělení asistentů pedagoga: představa asistentů pedagoga o práci ve třídě

tab. 16: Samostatnost asistentů pedagoga při práci

tab. 17: Sdělení učitelů: vědomosti asistentů pedagogů v oblasti vzdělávání

tab. 18: Náročnost práce asistenta pedagoga

tab. 19: Sdělení učitelů: komunikace učitelů s asistenty pedagogů

Seznam příloh:

Příloha 1: Prstové abecedy (jednoruční a obouruční)

Příloha 2: Dotazník pro asistenty pedagoga

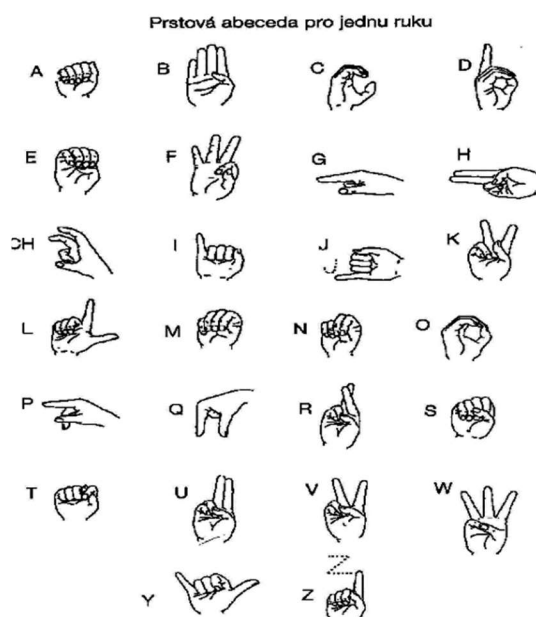
Příloha 3: Dotazník pro učitele

Příloha 4: Rozhovor s asistenty pedagoga

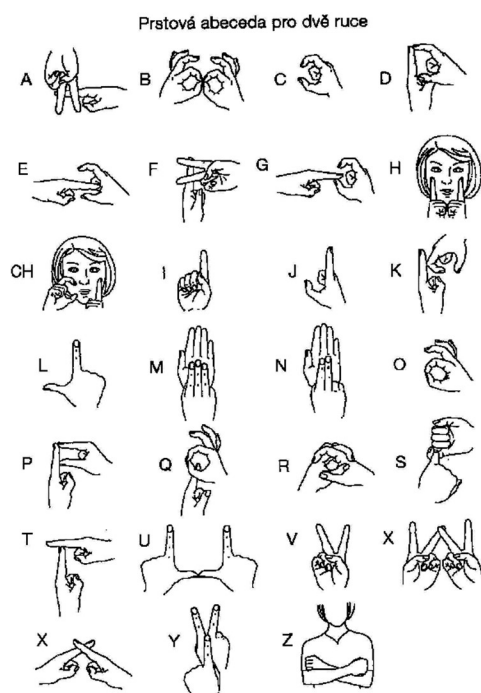
Příloha 5: Rozhovor s učiteli

Příloha 1

Obr. č. 1: Česká jednoruká prstová abeceda (Krahulcová, 2002, s. 228)

Obr. č. 2: Česká prstová abeceda pro dvě ruce (Krahulcová, 2002, s. 229)

Příloha 2: Dotazník pro asistenty pedagoga

Vážená paní, vážený pane,

jsem studentkou oboru Speciální pedagogika a intervence na Univerzitě Palackého v Olomouci. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku, který bude podkladem pro mou bakalářskou práci na téma „Asistenti pedagoga na základní škole pro sluchově postižené“. Dotazník je anonymní, vyplňte jej tedy pravdivě a zodpovědně. Všechny údaje z něj vyplývající budou použity pouze pro mou bakalářskou práci.

Děkuji za spolupráci a za čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

S pozdravem Alena Opravilová

Dotazník pro asistenty pedagoga

- 1 Pohlaví:
 - a muž
 - b žena
- 2 Váš současný věk:
 - a 21–30 let
 - b 31–40 let
 - c 41–50
 - d 51 a více let
- 3 Jaké máte dosažené vzdělání:
 - a základní
 - b středoškolské zakončené závěrečnou zkouškou s výučním listem
 - c středoškolské zakončené maturitní zkouškou s maturitním vysvědčením
 - d vysokoškolské
- 4 Jste:
 - a slyšící
 - b neslyšící

c nedoslýchavý/á

d ohluchlý/á

5 Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga?

.....

6 Ovládáte znakový jazyk?

a ano, jen český znakový jazyk

b ano, jen znakovanou češtinu

c ano, český znakový jazyk i znakovanou češtinu

d ne

7 Jak probíhá spolupráce při hodině mezi Vámi a učitelem? (stručně popište)

.....

.....

.....

.....

8 Učitel připravuje každodenní aktivity na celý týden a Vy (asistent pedagoga) se učiteli přizpůsobíte:

a ano

b ne

c po skončení vyučování připravujete plány společně

d jiná možnost

.....

9 Pokud není ve třídě učitel, co děláte:

a zastupujete sám/a místo učitele

b vyučujete se suplujícím učitelem

10 Spolupráce s učitelem:

- a pozitivní
- b neutrální
- c negativní

11 Jaké materiály používáte při vyučování:

- a materiály pro běžné školy
- b materiály pro školy se žáky se sluchovým postižením
- c materiály pro běžné školy i pro školy se žáky se sluchovým postižením
- d připravuji si materiály s pedagogy
- e připravuji si materiály sám/a
- f jiná možnost:
-

12 Zasahujete sám/sama při vyučování:

- a ano, podle různého způsobu se účastním na přípravě a vedení hodiny
- b ne, pouze se řídím pokyny od učitele

13 Střídáte se při vyučování, když jeden vede a druhý asistuje a naopak:

- a ano
- b ne

14 Co děláte o přestávkách (více možných odpovědí):

- a mám osobní volno
- b mám osobní volno a občas mám dozor na chodbě
- c radím se s učitelem o další výuce
- d pomáhám konzultovat učiteli se žáky
- e jiná možnost:

15 Přicházíte do kontaktu s rodiči dětí, které vyučujete:

- a ano
- b ne
- c výjimečně

16 Účastníte se pedagogické rady?

- a ano
- b ne

17 Hodnotíte žáky známkou:

- a ano
- b ne
- c společně s učitelem

18) Jak si představujete Vaši práci ve třídě:

- a jako asistenta pedagoga
 - b jako druhého učitele
 - c jako tlumočníka
 - d jinak (prosím stručně jedním nebo dvěma slovy jak)
-

19) Přicházíte sám/a s návrhy, plány a nápady:

- a ano
- b ne
- c řídím se
- d společnou debatou s učitelem

20) Je Vaše práce:

- a lehká
- b náročná
- c velmi náročná

Příloha 3: Dotazník pro učitele

Vážená paní, vážený pane,

jsem studentkou oboru Speciální pedagogika a intervence na Univerzitě Palackého v Olomouci. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění dotazníku, který bude podkladem pro mou bakalářskou práci na téma „Asistenti pedagoga na základní škole pro sluchově postižené“. Dotazník je anonymní, vyplňte jej tedy pravdivě a zodpovědně. Všechny údaje z něj vyplývající budou použity pouze pro mou bakalářskou práci.

Děkuji za spolupráci a za čas strávený vyplňováním tohoto dotazníku.

S pozdravem Alena Opravilová

Dotazník pro učitele

1) Pohlaví:

a) muž

b) žena

2) Váš současný věk:

a) 21–30 let

b) 31–40 let

c) 41–50

d) 51 a více let

3) Jaké máte dosažené vzdělání:

a) základní

b) zakončené závěrečnou zkouškou s výučním listem

c) zakončené maturitní zkouškou s maturitním vysvědčením

d) vysokoškolské

4) Jste:

a) slyšící

- b) neslyšící
- c) nedoslýchavý/á
- d) ohluchlý/á

5 Jak dlouho pracujete jako učitel?

.....

6 Ovládáte znakový jazyk?

- a) ano, jen český znakový jazyk
- b) ano, jen znakovanou češtinu
- c) ano, český znakový jazyk i znakovanou češtinu
- d) ne

7 Jak probíhá spolupráce při hodině mezi Vámi a asistentem pedagoga? (stručně popište)

.....
.....
.....
.....

8 Spolupracujete s asistentem pedagoga při každodenních aktivitách během celého týdne (porada kvůli žákům, příprava na vyučování, ...)

- a ano
- b ne
- c občas, některé dny v týdnu podle potřeby

9 Pokud není ve třídě asistent, co děláte:

a vedete sám/sama

b spolupracuje se suplujícím učitelem

10 Spolupráce s asistentem pedagoga:

a) pozitivní

b) neutrální

c) negativní

11 Jaké materiály používáte při vyučování:

a) materiály pro běžné školy

b) materiály pro školy se žáky se sluchovým postižením

c) materiály pro běžné školy i pro školy se žáky se sluchovým postižením

d) připravuji si materiály s asistentem pedagoga

e) připravuji si materiály sám/a

f) jiná možnost:

.....

12 Zasahuje asistent pedagoga sám/sama do vyučování:

a) ano, podle různého způsobu se účastní na přípravě a vedení hodiny

b) ne, pouze se řídí Vašimi pokyny

13 Střídáte se při vyučování, když jeden vede a druhý asistuje a naopak:

a) ano

b) ne

14 Co děláte o přestávkách ve spolupráci s asistentem pedagoga (více možných odpovědí):

a nic, má své volno

b ano, občas máme dozor na chodbě

c ano, konzultuji s asistentem další vyučovací předměty

d ano, pomáhá mi při debatách se žáky

15) Přicházíte společně s asistentem pedagoga do kontaktu s rodiči dětí, které vyučujete:

a ano

b ne

c výjmečně

16) Účastní se i Vaše kolegyně/kolega asistent pedagoga pedagogické rady?

a) ano

b) ne

17) Hodnotíte s asistentem pedagoga žáky:

a) ano

b) ne

18) Je práce asistenta pedagoga výhodná:

a ano, v čem:

.....

b ne

c nedokážu posoudit

19) Má asistent pedagoga vědomosti o Vaší třídě či škole:

a) výborné

b) dostatečné

c) nedostatečné

20) Jak probíhá komunikace mezi Vámi a asistentem pedagoga?

a mluvenou a psanou formou českého jazyka

b pouze se znakovém jazyce

c pouze se znakované češtině

d pouze psanou formou českého jazyka

e jinou formou, prosím uveďte:

.....

Příloha 4: Rozhovor s asistenty pedagoga

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 1:

Ne/vadí asistentovi pedagoga, že každý rok či každých pár let pracuje s jiným učitelem?

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 2:

Myslí si asistenti pedagoga, že jsou učitelé rádi, když spolu denně pracují ve třídě?

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 3:

Omlouvají se rodiče asistentovi, když dítě ve třídě chybí?

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 4:

Svěřují se žáci se sluchovým postižením asistentům pedagoga, když mají nějaký problém?

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 5:

Vědí žáci se sluchovým postižením, kdo je učitel a kdo je asistent pedagoga? Další otázkou je, jestli žáci se sluchovým postižením vědí, kdo z vyučujících je neslyšící a kdo slyšící?

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 6:

Jak ve třídě asistent pedagoga a učitel každodenně učí? Je v každé třídě jen jeden ročník nebo jsou mladší a starší žáci spojeni do jedné třídy?

Otázka pro ASISTENTY PEDAGOGA číslo 7:

Informuje vždy učitel při své absenci asistenta pedagoga, jaké materiály má při výuce použít? Nebo musí asistent pedagoga při vyučování vymyslet vlastní náplň hodiny?

Příloha 5: Rozhovor s učiteli

Otázka pro UČITELE číslo 1:

Jak dlouho pedagog pracuje s jedním stálým asistentem pedagoga? Ne/vadí pedagogům, že každý rok či pár let pracují s jiným asistentem pedagoga?

Otázka pro UČITELE číslo 2:

Myslí si učitelé, že jsou asistenti pedagoga rádi, když spolu denně pracují ve třídě?

Otázka pro UČITELE číslo 3:

Omlouvají se rodiče jen učitelovi nebo i asistentovi pedagoga, když dítě ve třídě chybí?

Otázka pro UČITELE číslo 4:

Svěřují se žáci s nějakým problémem jen asistentovi pedagoga nebo také učiteli?

Otázka pro UČITELE číslo 5:

Vědí žáci se sluchovým postižením, kdo je učitel a kdo asistent pedagoga? Poznají žáci, kdo z vyučujících je slyšící nebo neslyšící?

Otázka pro UČITELE číslo 6:

Připravuje si učitel denně sám materiály pro výuku, nebo dává pokyny asistentovi, aby připravil materiály na další dny? Pokud asistent pedagoga připraví materiály na hodinu, ukáže je učiteli? Pomáhá asistent pedagoga ještě nějak jinak při přípravě na hodinu?

Otázka pro UČITELE číslo 7:

Jaké by podle učitele měl mít asistent pedagoga dosažené vzdělání? Měl by mít vysokoškolské vzdělání nebo stačí středoškolské?

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alena Opravilová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce/školitel:	Mgr. BcA. Pavel Kučera, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Asistenti pedagoga na základní škole pro sluchově postižené
Název v angličtině:	Teaching assistants at a primary school for the hearing impaired
Anotace práce:	Práce se zabývá pohledem pedagogických pracovníků na asistenty pedagoga na základní škole pro sluchově postižené a prezentuje rozbor a vysvětlivky výsledků výzkumu pomocí dotazníků, rozhovorů.
Klíčová slova:	Surdopedie, škola pro sluchově postižené, asistenti pedagoga, spolupracující pedagogové, vzdělávání
Anotace v angličtině:	The work looks at the pedagogical staff of the teaching assistant at the primary school for the hearing impaired and presents an analysis and explanations of the research results.
Klíčová slova v angličtině:	Surdopedia, school for the hearing impaired, teaching assistants, cooperating teachers, education
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1: Prstové abecedy Příloha 2: Dotazník pro asistenty pedagoga Příloha 3: Dotazník pro učitele Příloha 4: Rozhovor s asistenty pedagoga Příloha 5: Rozhovor s učiteli
Rozsah práce:	66 stran a 5 příloh
Jazyk práce:	český jazyk

